

**Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa
Jurja Strossmayera u Osijeku**

**SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA,
OBRAZOVNE POLITIKE**

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
Croatian Philosophical Society

Osijek, 8. i 9. svibnja 2014.

IZDAVAČ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa
Jurja Strossmayera u Osijeku

ZA IZDAVAČA

Ana Pintarić

UREDNICI

Luka Matić i Demian Papo

LEKTURA I KOREKTURA

Programski Odbor simpozija

PRIJELOM TEKSTA

Ivan Nećak

AUTOR FOTOGRAFIJE NA KORICAMA

Ivan Klindić (www.ivanklindic.info)

DIZAJN KORICA

Danijel Jakšić

TISAK

Tiskara i knjigovežnica Filozofskog
fakulteta u Osijeku i Gradska tiskara Osijek d. d.

NAKLADA

250 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne
knjižnice Osijek pod brojem **131101064**

ISBN 978-953-314-066-7

POKROVITELJI SIMPOZIJA

Osječko-baranjska županija

Grad Osijek

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

ODRŽAVANJE SIMPOZIJA POTPOMOGLI SU

Gradski prijevoz putnika d.o.o. Osijek

Turistička zajednica Grada Osijeka

Zahvale

Ovaj simpozij bilo bi nemoguće održati bez materijalne podrške pokroviteljā, stoga zahvaljujemo: Osječko-baranjskoj županiji i županu prof. dr. sc. Vladimiru Šišljagiću, Gradu Osijeku i gradonačelniku Ivanu Vrkiću, Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i rektoru prof. dr. sc. Željku Turkalju, Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Gradskom prijevozu putnika d.o.o te Turističkoj zajednici Grada Osijeka.

Ovaj simpozij bilo bi nemoguće organizirati bez prethodnog isku-stva, stoga zahvaljujemo Odsjeku za filozofiju te nastavnicima prof. dr. sc. Željku Senkoviću, koji je vodio simpozij »Etičke teme« (2011), prof. dr. sc. Marijanu Krivaku, koji je vodio simpozij »Filmozofija« (2012) te dr. sc. Martini Žeželj i dr. sc. Ivanu Stubliću, koji su prilikom organizacije ovoga simpozija bili posrednici u komunikaciji s našim matičnim Odsjekom.

Nadalje, zahvaljujemo prof. dr. sc. Vladimiru Jelkiću, predsjedniku Hrvatskog filozofskog društva, i prof. dr. sc. Hrvoju Juriću, administrativnom tajniku Hrvatskog filozofskog društva, koji su prepoznali ovaj naš projekt i osigurali mu potporu našeg strukovnog udruženja.

Zatim, zahvaljujemo tajnici dekanice Filozofskog fakulteta Kristini Kovačević, koja je svojom poduzetnošću doprinijela našoj produktivnosti tijekom organizacije, te prodekanici za znanost i međunarodnu suradnju prof. dr. sc. Mariji Omazić, koja je svojim stručnim savjetima nastojala prevenirati moguće propuste u organizaciji.

Uz sve već navedene, zahvaljujemo i Ivanu Nećaku koji je ovu knjižicu grafički pripremio, Danijelu Jakšiću koji je dizajnirao naslovnicu te Ivanu Klindiću koji nam je ustupio svoju fotografiju da ju iskoristimo za naslovnicu.

Naposljetku, najveću zahvalu želimo izraziti dvjema osobama koje su održavanju ovoga simpozija pružili najveću podršku. Prije svega, zahvaljujemo našoj dekanici, prof. dr. sc. Ani Pintarić, na materijalnoj i moralnoj podršci koju je pružala svim našim aktivnostima u posljednjih godinu dana. Doc. dr. sc. Davoru Baliću najveća hvala zbog toga što nam je, pri organizaciji simpozija »Hrvatska filozofska baština« (2013), ukazao neizmjerne povjerenje time što nas je uvrstio u Organizacijski i Programski odbor, naučio nas zanatu organiziranja simpozija i znanstvenom radu uopće, podnosio i ispravljao naše početničke greške te nam, istovremeno, neumorno pružao podršku.

SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE POLITIKE

4. studentski filozofski simpozij

Udruga studenata filozofije »logOS«, Odsjeka za filozofiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku i Hrvatskog filozofskog društva

S A D R Ž A J

Zahvale	4
Organizacijski i Programski odbor simpozija	6
Uvod	7
• LUKA MATIĆ, DEMIAN PAPO, Uz temu: »Sveučilište, filozofija, obrazovne politike«	9
Program simpozija	15
Sažeci izlaganja	21
Prikaz dosadašnjih triju studentskih filozofskih simpozija	59
• SLAVEN LENDIĆ, Studentski filozofski simpozij »Etičke teme«	61
• SLAVEN LENDIĆ, II. studentski filozofski simpozij »Filmozofija«	65
• DEMIAN PAPO, HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ,	69
Adresar izlagača	75

ORGANIZACIJSKI ODBOR SIMPOZIJA

Demian Papo (predsjednik)

Ana Grgić

Barbara Horvat

Marijana Josipović

Denis Jurković

Luka Matić

Nikolina Mijatović

Hrvoje Potlimbrzović

Damir Sekulić

Ivan Stublić

Marina Šokić

Luka Zucić

Martina Žeželj

PROGRAMSKI ODBOR SIMPOZIJA

Luka Matić (predsjednik)

Marijana Josipović

Nikolina Mijatović

Demian Papo

Damir Sekulić

SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE POLITIKE

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

Uvod

Uz temu: »Sveučilište, filozofija, obrazovne politike«

Nakon što je Odsjek za filozofiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku organizirao prva tri studentska filozofska simpozija, koji su nosili naslove »Etičke teme« (2011), »Filmozofija« (2012) i »Hrvatska filozofska baština« (2013), ovogodišnji simpozij organizirala je Udruga studenata filozofije »logOS« uz podršku suorganizatora, Odsjeka za filozofiju i Hrvatskog filozofskog društva. Ovom prilikom želimo ukazati na važnost promjene organizacijske sheme simpozija i na razloge za odabir teme koja glasi »Sveučilište, filozofija, obrazovne politike«.

1. Promjena organizacijske sheme simpozija i njezino značenje

Naime, prva dva studentska filozofska simpozija, dakle oni koji su pod naslovima »Etičke teme« i »Filmozofija« održani 2011. i 2012. godine,¹ organizacijski nisu uključivali studente. To znači da su za izbor teme tih dvaju simpozija, prihvaćanje prijavā, izradu rasporeda izlaganja i moderiranje sesija bili zaduženi nastavnici Odsjeka za filozofiju. U takvoj organizacijskoj shemi, studentski doprinos radu simpozija svodio se na izlaganje vlastitih radova i sudjelovanje u raspravama. Tek je treći studentski simpozij, dakle onaj koji je održan 2013. godine pod naslovom »Hrvatska filozofska baština«,² na inicijativu doc. dr. sc. Davora Balića donio promjenu organizacijske sheme u smjeru uključivanja studenata u organiziranje studentskog simpozija. Naime, za taj simpozij Balić je odabrao 13 studentica i studenata od kojih je sastavio Organizacijski odbor i Programski odbor

¹ Vidi prikaze tih simpozija: Slaven Lendić, »Studentski filozofski simpozij 'Etičke teme'«, *Filozofska istraživanja* 31/2 (2011), str. 475-477. Slaven Lendić, »II. studentski filozofski simpozij 'Filmozofija'«, *Filozofska istraživanja* 32/2 (2012), str. 384-386. Ti su prikazi otisnuti u: Davor Balić (ur.), *Hrvatska filozofska baština: 3. studentski filozofski simpozij Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*. Knjižica sažetaka simpozija, Osijek, 17. svibnja 2013. (Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2013) na str. 47-54. Vidi i str. 61-68 ove knjižice. O studentskim simpozijima moguće se je informirati i na web stranici Odsjeka za filozofiju <http://web.ffos.hr/filozofija/?id=157> (pristup 28. travnja 2014).

² Demian Papo, Hrvoje Potlimbrzović, »3. studentski filozofski simpozij 'Hrvatska filozofska baština'«, *Filozofska istraživanja* 33/2 (2013), str. 380a-382a. Vidi i str. 69-73 ove knjižice.

simpozija.³ S obzirom na popunjavanje tih dvaju odbora studentima, oni su preuzeli i prikladne radne zadatke, dakle odlučivali o prihvaćanju prijave, sastavljali program simpozija i obavljali druge zadaće potrebne za organiziranje simpozija. Dva zadatka koje pri organizaciji simpozija »Hrvatska filozofska baština« studenti nisu preuzeli bilo je uređivanje knjižice sažetaka i osiguravanje materijalnih sredstava potrebnih za održavanje simpozija. No, za ovaj simpozij i to se promijenilo, tako da je Udruga studenata filozofije »logOS« preuzela na sebe punu odgovornost za održavanje simpozija. To znači da smo: odabrali i obrazložili temu, pozvali izlagače i predavače, osigurali materijalna sredstva za održavanje simpozija, organizirali boravak gostiju u Osijeku za vrijeme trajanja simpozija te priredili ovu knjižicu i druge promotivne materijale simpozija. Štoviše, ovaj simpozij, dakle prvi za čiju su organizaciju odgovorni studenti, prvi je koji će imati dvodnevni program, u kojem će izlagati četvoro pozvanih predavača te 26 studenata sa pet sveučilišta iz Hrvatske i triju univerziteta iz Srbije. Time je ne samo ostvareno nego i premašeno očekivanje koje su u prikazu prošlogodišnjeg simpozija naveli Demian Papo i Hrvoje Potlimbrzović da će »i četvrti osječki studentski filozofski simpozij također obilježiti brojna izlaganja te da će na njemu sudjelovati studenti iz što većeg broja hrvatskih sveučilišnih gradova.«⁴

S obzirom na navedeno, smatramo da se može zaključiti da su studenti osječkog Odsjeka za filozofiju dokazali svoju sposobnost za poslove organizacije stručnih i znanstvenih manifestacija. Na temelju toga nadamo se da će studenti napokon dobiti svoje predstavnike, koje će sami birati, u Vijeću Odsjeka za filozofiju i to s pravom glasa barem o studentskim pitanjima.

2. O temi »Sveučilište, filozofija, obrazovne politike«

Kao što smo naveli u tekstu poziva za prijave na simpozij, u ovoj godini obilježavaju se brojne obljetnice koje se tiču bilo visokog školstva u Hrvatskoj bilo osječkog studija filozofije: 140. obljetnica početka rada prvog modernog sveučilišta u Hrvatskoj (zagrebačkog Sveučilišta); 100. godišnjica smrti Franje Markovića (1845-1914) prvog dekana Mudroslovnog fakulteta i prvog filozofa koji je obnašao dužnost rektora zagrebačkog Sveučilišta te

³ Vidi: Balić (ur.), *Hrvatska filozofska baština: 3. studentski filozofski simpozij Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*, str. 4.

⁴ Papo, Potlimbrzović, »3. studentski filozofski simpozij 'Hrvatska filozofska baština'«, str. 382a.

prvog sveučilišnog profesora filozofije u Hrvatskoj; obilježavanje desete godine postojanja studija filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, zahvaljujući čemu će u jesen 2014. godine, dakle s početkom akademske 2014./2015. godine, biti proveden upis desete generacije studenata preddiplomskog studija filozofije po »bolonjskom« modelu studiranja.⁵

Uz to, smatramo da postoje barem tri filozofski relevantna razloga za ovu temu pa ćemo ih navesti. Prvi od njih je imperativ koji je u prvom od svojih predavanja o metodi akademskoga studija održanim u Jeni 1802. godine izrekao klasični njemački filozof Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775-1854): »Nužno je dakle, da se na univerzitetima saopći javna opća poduka o svrsi, načinu, cjelini i posebnim predmetima akademijskog studija.«⁶ Poznato nam je da takve opće poduke, kao ni poduke u općeobrazovnim predmetima, na sveučilištima u Hrvatskoj nema. Dakle, izostaje institucionalni oblik pružanja znanjā pomoću kojih se studenti mogu orijentirati u cjelini znanosti i formirati svoja očekivanja od upisanog studija. Drugi od filozofski relevantnih razloga koji su nas naveli na izbor ove teme jest da u Hrvatskoj u posljednjih dvadesetak godina nedostaje sustavnog istraživanja problema visokoškolskog sustava iz perspektive filozofske discipline koja bi se mogla nazvati filozofijom odgoja i obrazovanja. Naime, od početka devedesetih godina prošloga stoljeća, u Hrvatskoj na temu ideje sveučilišta objavljena su tek dva zbornika⁷ i tri tematska bloka u časopisima.⁸ Kao posljednji

⁵ Za povijest osječkog Odsjeka za filozofiju vidi: Luka Matić, »Ususret desetoj generaciji studenata filozofije u Osijeku: prilog povijesti osječkog Odsjeka za filozofiju« u: Balić (ur.), *Hrvatska filozofska baština: 3. studentski filozofski simpozij Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*, str. 57-67.

⁶ Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, »O metodi akademijskoga studija« u: Immanuel Kant, Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, Friedrich Nietzsche, *Ideja univerziteta*, izabrao, preveo i predgovor napisao Branko Despot (Zagreb: Globus, 1991), str. 123-241, na str. 130. [F. W. J. Schelling], »Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums« *Friedrich Wilhelm Joseph von Schellings sämtliche Werke, Erste Abtheilung, Fünfter Band* (Stuttgart und Augsburg: J. G. Cotta'scher Verlag, 1859), str. 207-352, na str. 212: »Es ist also notwendig, daß auf Universitäten öffentlicher allgemeiner Unterricht über den Zweck, die Art, das Ganze und die besondern Gegenstände des akademischen Studiums erteilt werde.«

⁷ Kant, Schelling, Nietzsche, *Ideja univerziteta* i Damir Barbarić (prir.), *Čemu obrazovanje. Razmatranja o budućnosti sveučilišta* (Zagreb: Matica hrvatska, 2011).

⁸ Prvo je objavljen blok »Ideja sveučilišta« / »The Idea of University«, *Encyclopaedia moderna* 39/3 (1992), str. 421b-432b. Zatim su objavljeni blokovi članaka proizašlih iz međunarodnog interdisciplinarnog simpozija »Ideja sveučilišta« u sklopu 21. *Dana Frane Petrića* u časopisima *Metodički ogledi* 20/1 (2013) i *Filozofska istraživanja* 33/3 (2013).

filozofski relevantan razlog za odabir ove teme navodimo izvjesnu obavezu filozofa da se očituju o temi koja je, povijesno gledano, usko vezana uz filozofiju. Uz to, smatramo da nije dovoljno nadati se da će naši »prilozi... pridonijeti boljem razumijevanju biti sveučilišta«,⁹ već da je naša obaveza aktivno transformirati sveučilišta u nastavnom, znanstvenom i političkom smislu. To u aktualnim okolnostima »bolonjske« reforme, dakle u okolnostima ekonomizacije i komercijalizacije visokoškolskih ustanova, po našem sudu, znači da istraživačkim radom treba otvarati prostor za istraživački i društveno odgovornu znanost te za javno obrazovanje koje će biti dostupno svima.

S nadom da će se i nakon ovoga simpozija nastaviti istraživanja temā koje smo predložili u pozivu na simpozij, zaključit ćemo ovaj uvod navođenjem nekih istraživačkih izazova koji se tiču naše teme. Prvi istraživački izazov nedvojbeno su reformski procesi koji se događaju u djelatnostima znanosti i visokoga obrazovanja. Naime, od raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, dakle u samostalnoj Republici Hrvatskoj, ove dvije djelatnosti uređivalo je čak pet zakona. To su prije svega bili Zakon o usmjerenom obrazovanju i Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti koji su naslijeđeni iz pravnog sustava prethodne Socijalističke Republike, potom su ta dva zakona zamijenjena Zakonom o visokim učilištima (NN 96/1993) i novim Zakonom o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti (NN 96/1993), da bi »bolonjska« reforma bila uvedena Zakonom o znanstvenoj djelatnosti (NN 123/2003) koji je do danas doživio izmjene i dopune u sedam navrata (NN 198/2003, 105/2004, 174/2004, 46/2007, 63/2011, 94/2013, 139/2013). Osim reformi u nacionalnom zakonodavstvu, smatramo da se ne mogu zanemariti niti komodifikacija ni marketizacija javnih obrazovnih sustava u globalnom kontekstu.¹⁰ Nadalje, smatramo da pozornost zainteresiranih istraživača zaslužuju i brojne druge teme, počevši od položaja studenata u visokoškolskom sustavu, dakle pitanja sudjelovanja studenata u procesima odlučivanja, pitanja organizacije nastave, ali i pitanja studentskog standarda. Dakle, smatramo da su vrijedne teme i one koje su zanemarene u diskursu klasičnog njemačkog idealizma kojim je ustanovljena moderna ideja sveučilišta.

⁹ Uredništvo, »Ideja sveučilišta« / »The Idea of University«, *Encyclopaedia moderna* 3(39) (1992), str. 421b.

¹⁰ O tome vidi: Alex Callinicos, *Universities in a neoliberal world* (London: bookmarks publications, 2006).

Nadamo se da će se o tim temama u budućnosti očitovati i svoje prosudbe donijeti nadolazeća generacija istraživača sveučilišta, filozofije i obrazovnih politika. Uz to, nadamo se i da će budući istraživači navedenim temama pristupati iz raznovolikih perspektiva, počevši od filozofije odgoja i obrazovanja i povijesti filozofije pa do perspektiva iz cijelog spektra humanističkih i društvenih znanosti.

Luka Matić i Demian Papo

**SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE
POLITIKE**

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

Program simpozija

SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE POLITIKE

4. studentski filozofski simpozij

Udruga studenata filozofije »logOS«, Odsjeka za filozofiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku i Hrvatskog filozofskog društva

P R O G R A M

ČETVRTAK, 8. svibnja 2014.

Svečana dvorana Filozofskog fakulteta, Lorenza Jägera 9, Osijek

9.00 – 9.30 Pozdravne riječi i otvaranje simpozija

- **prof. dr. sc. Vladimir Šišljagić**, župan Osječko-baranjske županije
- **Ivan Vrkić**, gradonačelnik Grada Osijeka
- **prof. dr. sc. Željko Turkalj**, rektor Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
- **prof. dr. sc. Željko Senković**, voditelj Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
- **prof. dr. sc. Vladimir Jelkić**, predsjednik Hrvatskog filozofskog društva
- **Demian Papo**, predsjednik Organizacijskog odbora simpozija »Sveučilište, filozofija, obrazovne politike«
- **prof. dr. sc. Ana Pintarić**, dekanica Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Uvodna izlaganja

9.30 – 9.45 **Luka Matić** (Osijek): Sveučilište, filozofija, obrazovne politike: gdje je mjesto studentima?

9.45 – 10.00 **Demian Papo** (Osijek): Franjo Marković: osnivač hrvatske akademske menze i hrvatskog akademskog doma

10.00 – 10.15 *Rasprava*

10.15 – 10.30 *Pauza*

- 10.30 – 10.45 **Dušan Milenković** (Niš): Specifično-muzički aspekti antičkog pojma muzike i njihov udeo u obrazovanju i vaspitanju čoveka
10.45 – 11.00 **Andelko Mihanović** (Split): Neodvojivost filozofije i umjetnosti
11.00 – 11.15 **Juraj Jarmek** (Osijek): Usporedba filozofija seksualnosti Michela Foucaulta i Friedricha Nietzschea
11.15 – 11.30 *Rasprava*

11.30 – 12.00 *Pauza*

Pozvana predavanja

- 12.00 – 12.30 **Emil Kušan** (Split): Obrazovne paradigme i njihove političke posljedice
12.30 – 13.00 **Moirra Baker** (Radford/Osijek): Unfulfilled Dreams: Student Activism in 1960s America / Neispunjeni snovi: Studentski aktivizam u Americi 1960-ih
13.00 – 13.30 *Rasprava*

Pauza za ručak

13.30 – 15.30

- 15.30 – 15.45 **Jelena Veljić** (Beograd): O univerzitetu i/na tržištu: slučaj Srbije
15.45 – 16.00 **Marija Jakovljević** (Beograd): Tranzicija mladih iz visokog obrazovanja na tržište rada: od koncepta ljudskog kapitala do fleksibilnog rada
16.00 – 16.15 **Marina Šokić** (Osijek): »Što, kako i zašto« studija filozofije od osnutka Sveučilišta do danas
16.15 – 16.30 *Rasprava*

16.30 – 16.45 *Pauza*

- 16.45 – 17.00 **Antonio Shala** (Osijek): Platon: uloga znanja u zajednici
17.00 – 17.15 **Damir Sekulić** (Osijek): Filozofija iskustva u spisu *Experience and Education* Johna Deweya
17.15 – 17.30 **Dražen Rastovac** (Rijeka): Možemo li imati bolju demokraciju?
17.30 – 17.45 *Rasprava*

17.45 – 18.00 *Pauza*

- 18.00 – 18.15 **Slaven Lendić** (Osijek): Pojam slobode u »prirodnom« odgoju i filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua
18.15 – 18.30 **Emanuela Kuliš** (Osijek): Kant i pedagogija
18.30 – 18.45 **Dunja Bonačić** (Osijek): Utjecaj Mary Wollstonecraft na suvremenu filozofiju odgoja
18.45 – 19.00 *Rasprava*
19.00 Završetak prvog dana simpozija

PETAK, 9. svibnja 2014.

- 9.30 – 9.45 **Valentina Perišić** (Split): Ideja i autonomija sveučilišta
9.45 – 10.00 **Luka Zucić** (Osijek): Intelektualac i univerzitet
10.00 – 10.15 **Antonio Juračić** (Zadar): Važnost kultivacije kritičkog mišljenja kod studenata i učenika
10.15 – 10.30 *Rasprava*
10.30 – 10.45 *Pauza*
10.45 – 11.00 **Vladimir Simović** (Beograd): Visoko obrazovanje u transformaciji: od koncepta javnog dobra ka konceptu ljudskog kapitala
11.00 – 11.15 **Marija Završki** (Osijek): Sveučilište kao korporacija – student kao dionik intelektualnog kapitala
11.15 – 11.30 **Hrvoje Potlimbrzović** (Osijek): O položaju humanističkih znanosti u *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2013)
11.30 – 11.45 *Rasprava*
11.45 – 12.00 *Pauza*

Pozvana predavanja

- 12.00 – 12.30 **Mislav Kukoč** (Split): Filozofija u doba globalizacije
12.30 – 13.00 **Ivona Novak** (Rijeka): Razmatranje analitičko-kontinentalne podjele filozofije i njezina utjecaja na obrazovanje u Hrvatskoj
13.00 – 13.30 *Rasprava*

Pauza za ručak

13.30 – 15.30

- 15.30 – 15.45 **Nikolina Mijatović** (Osijek): Emancipatorno obrazovanje: feministička kritika *common sense* diskriminacije u nastavi
15.45 – 16.00 **Milica Rašić** (Niš): Nasilje znaka: Delezova dekonstrukcija učenja, istine i obrazovanja
16.00 – 16.15 **Jelena Stanković** (Novi Sad): »Znanje radi ESPB bodova« – savremeno »znanje radi znanja«
16.15 – 16.30 *Rasprava*
16.30 – 16.45 *Pauza*
16.45 – 17.00 **Josip Guć** (Split): Pojava sveučilišta u Europi i važnost sveučilišta uopće
17.00 – 17.15 **Marijana Josipović** (Osijek): Usporedba ideja univerziteta Karla Jaspersa i Martina Heideggera
17.15 – 17.30 **Goran Stanić** (Zagreb): Ideja univerziteta u filozofiji Branka Despota
17.30 – 17.45 *Rasprava*
17.45 – 18.00 *Pauza*
18.00 – 19.00 **Završna rasprava i zatvaranje simpozija**

SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE POLITIKE

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

Sažeci izlaganja

MOIRA P. BAKER

Radford University, Virginia

Odsjek za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Osijeku

Unfulfilled Dreams: Student Activism in 1960s America

One of the most tumultuous eras in American history since the Civil War, the 1960s saw a massive wave of student activism in overlapping movements that shook American society to its core by challenging whole systems of institutionalized injustice. Specifically, student activists in the Civil Rights Movement worked to dismantle the system of racial segregation. Students in the Anti-War Movement worked to end the Viet Nam War and the systemic militarism that spawned it. Students in the Women's Movement focused their protests on endemic sexism, gender discrimination, and the pervasive inequality of women in American society. Students in the Free Speech Movement pushed for educational reform and unrestricted free speech rights on campuses. The means employed to achieve these ends included non-violent direct action, acts of civil disobedience that challenged unjust laws, peaceful sit-ins at segregated facilities, boycotts of segregated facilities, student strikes, anti-war teach-ins, and campus sit-ins.

Often these non-violent exercises of public dissent were met with violence to the point of bloodshed and death. By 1970, after the My Lai Massacre, the atrocities of the Viet Nam War became undeniable. President Nixon announced that he had extended bombing into Cambodia, and some student activists felt pushed to more extreme measures. At Kent State University in Ohio, an unoccupied Reserve Officer Training Corps building was burned during student protests. In response, at a later campus demonstration four unarmed students were shot by National Guardsmen armed with tear gas, M1 rifles, and fixed bayonets. The massive wave of angry student protests, campus closings, and student strikes that followed the Kent State massacre led the President's Commission on Campus Unrest to conclude in 1970 that "the crisis on American campuses has no parallel in the history of the nation," and was rooted "in divisions of American society as deep as any since the Civil War."

This lecture presents a narrative history of these events during a time when student activists in intersecting and overlapping movements

challenged America to its core, urging it to live up to its promise of liberty, equality, and respect for human rights. The lecture will also suggest the successes of these movements, which pushed America into addressing the systemic racism, sexism, and militarism that were, and still are, so deeply rooted in America's institutions. During the 1960s students believed that we could change society and that America would finally not only live up to its constitutional promises but also conduct its foreign policy in a way that respects the human rights of all peoples. Our dream is still—quite obviously-unfulfilled, but I submit that the activism of American students during the 1960s jarred a complacent society into recognizing that it must address its own racial and sexual inequalities as well as its militarism. Landmark legislation like the 1964 and 1965 Civil Rights Acts addressed both racial and sexual discrimination, making both illegal in employment, housing, and public accommodations. Despite cyclical backlashes against such progress, women and people of color in America continue the struggle for justice in which student activists engaged; they continue to make incremental advances even though racism and sexism are still deeply entrenched in many American institutions. Unfortunately, America seems not to have learned the lesson that Viet Nam War protesters urged upon the conscience of the nation, that "America is the greatest purveyor of violence in the world today," as Dr. Martin Luther King stated. But the story of American democracy has always been the story of a struggle to compel the United States to live up to its highest principles. Though the dream of a just society is unfulfilled, the lifelong activists who came of age in the 1960s have not abandoned it.

Neispunjeni snovi: studentski aktivizam u Americi 1960-tih

Kao jedna od najburnijih era u povijesti Amerike nakon Gradanskog rata, 1960-te su doživjele masivan val studentskog aktivizma u isprepletenim pokretima koji su osporavanjem cijelih sustava institucionalne nepravde potresli američko društvo do njegove srži. Točnije, studentski aktivisti koji su bili uključeni u Civil Rights Movement (Pokret za građanska prava) nastojali su srušiti sustav rasne segregacije. Studenti uključeni u Anti-War Movement (Proturatni pokret) nastojali su stati na kraj Vijetnamskom ratu i sustavnom militarizmu iz kojeg je nastao. Studenti uključeni u Women's Movement (Pokret za prava žena) usmjerili su svoje prosvjede na endemični seksizam, rodnu diskriminaciju i nejednakost žena koja je prožimala ameri-

čko društvo. Oni studenti koji su, pak, bili uključeni u Free Speech Movement (Pokret za slobodu govora), zahtijevali su obrazovnu reformu te neograničena prava na slobodu govora na području kampusā. Studenti su upotrebljavali različita sredstva za postizanje željenih ciljeva, kao što su, primjerice, neposredno nenasilno djelovanje, građanski neposluš koji je osporavao nepravedne zakone, *sit-in* akcije i bojkote onih ustanova i kampusa koji su provodili segregaciju, studentski štrajkovi te proturatne *teach-in* akcije.

Reakcije na studentska nenasilna izražavanja javnog neslaganja često su bile obilježene nasiljem, krvoprolićem i smrću. Okrutnosti Vijetnamskog rata su do 1970. godine, dakle nakon *My Lai Massacrea* (masakr u My Laiju), postale neosporne. U to doba predsjednik Nixon objavio je da je bombardiranje proširio na područje Kambodže, čime je nagnao nekolicinu studentskih aktivista na poduzimanje oštrijih mjera. Tijekom studentskih prosvjeda na *Kent State University* u Ohiju spaljena je napuštena zgrada škole za pričuvne časnike. Odgovor na taj čin uslijedio je tijekom jedne od demonstracija na kampusima, kada su pripadnici nacionalne garde, naoružani suzavcem, puškama M1 i bajunetama, ustrijelili četvero nenaoružanih studenata. Masivan val žustrih studenskih prosvjeda, zatvaranja kampusā i studentskih štrajkova organiziranih nakon masakra na sveučilištu u Kentu, doveli su do osnivanja predsjedničkog istražnog povjerenstva za nemire na kampusu, koje je 1970. godine donijelo zaključak da je »kriza na američkim kampusima neusporediva s bilo kojom krizom u nacionalnoj povijesti« (»the crisis on American campuses has no parallel in the history of the nation«), koja je svoj korijen imala »u podjelama u američkom društvu, najdubljinama od vremena Građanskog rata« (»in divisions of American society as deep as any since the Civil War«).

U ovom izlaganju predstaviti ću narativnu povijest spomenutih događaja koji su se događali u vrijeme u kojem su studentski aktivisti, uključeni u gotovo istovjetne i isprepletene pokrete, u potpunosti osporavali Ameriku i nastojali je potaknuti na ostvarenje obećane slobode, jednakosti i poštivanja ljudskih prava. Osim toga, u izlaganju ću navesti uspjehe koje su ti pokreti polučili, natjeravši Ameriku na rješavanje problema sustavnog rasizma, seksizma te militarizma, a koji su bili, i još uvijek jesu, tako duboko ukorijenjeni u američke institucije. Tijekom 1960-ih studenti su vjerovali da je moguće promijeniti društvo i da će Amerika konačno, ne samo ispuniti ustavna obećanja, nego i urediti vanjsku politiku, pri čemu će poštivati ljudska prava svih etničkih skupina. Naš san očito je ostao neispunjen, ali tvrdim da je aktivizam američkih studenata tijekom 1960-ih uzburkao samozadovoljno

društvo, natjeravši ga da prepozna način kojim mora riješiti problem rasnih i spolnih nejednakosti te vlastiti militarizam. Ključni zakoni, kao što su, primjerice, Civil Rights Act (Zakon o građanskim pravima) iz 1964. i 1965. godine, bili su usmjereni na rješavanje problema rasne i spolne diskriminacije, učinivši je ilegalnom pri zapošljavanju, kupovini nekretninā i iznajmljivanju javnog smještaja. Usprkos ponavljajućim protivljenjima takvom napretku, američke žene i Afroamerikanci nastavili su borbu za pravdu, u koju su se prethodno upustili studentski aktivisti. Osim toga, američke žene i Afroamerikanci postižu izniman napredak u toj borbi, unatoč činjenici da su rasizam i seksizam još uvijek usađeni u mnoge američke institucije. Nažalost, čini se da Amerika nije ništa naučila iz poruke odaslanog od prosvjednikā protiv Vijetnamskog rata i usmjerenoj prema nacionalnoj svijesti, da je Amerika, kao što je to tvrdio Martin Luther King, »najveći raspačavač nasilja u današnjem svijetu« (»America is the greatest purveyor of violence in the world today«). Priča o američkoj demokraciji oduvijek je bila priča o borbi kojom se nastojalo primorati Ameriku na život u skladu s vlastitim najvišim principima. Iako je san o pravednom društvu ostao neispunjen, doživotni aktivisti odrasli u 1960-ima nipošto ga nisu napustili.

Prijevod na hrvatski: Demian Papo

DUNJA BONAČIĆ

studentica 1. godine preddiplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Utjecaj Mary Wollstonecraft na suvremenu filozofiju odgoja

Mary Wollstonecraft (1759–1797), inače poznatija kao majka Mary Shelley, autorice *Frankensteina*, značajna je kao filozofkinja morala i politike, a u filozofiji odgoja je najutjecajnija svojim djelom *Obrana ženskih prava* iz 1792. godine. Njezina filozofija kao i njezin osobni život učinili su je jednom od utemeljiteljica filozofije feminizma i feminističkog pokreta.

U spomenutom djelu, koje je jedno od najranijih djela filozofije feminizma, Mary Wollstonecraft iznijela je tezu da žene treba odgajati u skladu s njihovom ulogom majki koje odgajaju svoju djecu jer bi ih takav odgoj stavio u poziciju koja im pripada po naravi. Mlade bi žene od najranije dobi trebalo odgajati da postižu mnogo više nego da se samo fokusiraju na vanjsku ljepotu i ulogu supruge. Zagovarajući pravedniji odnos između muškaraca i žena ona nije tvrdila da bi spolovi u svemu trebali biti jednaki već je apelirala na ravnopravnost u postizanju kreposti, dakle u ostvarenju duhovnih vrijednosti. Stavom da su žene upravo svojom osjećajnošću same žrtve svojih osjećaja koji ih ometaju u racionalnom prosuđivanju ona je smatrala da je upravo odgoj taj koji žene stavlja u taj neravnopravan položaj spram muškaraca. U međudjelovanju osjećaja i razuma žene su te, prema Wollstonecraft, koje bi zbog nepravilnog odgoja mogle pogubno djelovati i na cjelokupnu civilizaciju. Prema njezinoj strategiji odgoja, muškarci i žene trebali bi biti odgajani prema jednakom modelu kad već brak kao zajednica čini osnovu društva.

Utjecaj Mary Wollstonecraft na suvremenu filozofiju feminizma od velikog je značaja, ali ono što je daleko značajnije je njezin utjecaj na suvremenu filozofiju odgoja. Svojim tezama kojima je upozorila na činjenicu da žena odgojem i obrazovanjem utemeljenim na razumskim načelima primarno stječe moć nad svojim životom, dakle nad samom sobom, stvorila je značajnu filozofsku teoriju čiji utjecaj raste zajedno sa snaženjem feminističkog pokreta i širenjem borbe za ženska prava.

JOSIP GUĆ

student 3. godine preddiplomskog studija filozofije i povijesti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Pojava sveučilištā u Europi i važnost sveučilišta uopće

Renesansa 12. stoljeća vrijeme je u kojemu su nastali mnogi kulturni obrasci koji su do danas zastupljeni u zapadnoj kulturi. Velike zasluge za podizanje razine europske kulture možemo pripisati intenzivnijem dodiru Europe s neeuropskim civilizacijama, pri čemu prije svega mislim na onu arapsku. Zahvaljujući arapskim prijevodima, Aristotelova misao ušla je u europsku kulturu na »velika vrata«. Osim toga, renesansu 12. stoljeća obilježio je i nastanak velikih umjetničkih ostvarenja, naročito u književnosti na narodnom jeziku. Iako je filozofija u to vrijeme smatrana »služavkom teologije« (*ancilla theologiae*), to ne znači da nije bilo istaknutih ličnosti i žive rasprave. Kao tipičnog predstavnika tih novih stremljenja, istaknuo bih, primjerice Petra Abelarda.

Prva sveučilišta nastala su izvan crkvene ingerencije, što je neobično za to razdoblje, u kojemu je Crkva još uvijek imala prevlast nad duhovnim, ali i svjetovnim životom Europe. Crkva se uspješno infiltrirala u rad sveučilišta »sjeverno od Alpa«, dok su talijanska sveučilišta zadržala naglašenu svjetovnu komponentu. Obično se za prvo sveučilište uzima ono u Bologni, gdje su se do kraja 12. stoljeća formirala sva bitna obilježja koja pripisujemo sveučilištu.

Konačno, istaknuo bih važnost sveučilišta uopće. Potrebno je naglasiti i važnost autonomije sveučilišta, koja nastoji spriječiti upliv sumnjivih interesa pojedinaca ili vlasti u proces obrazovanja. Međutim, autonomija je u početku bila ugrožavana djelatnošću Crkve, dok danas prijetnju predstavljaju velike korporacije i mnogi kapitalistički moćnici sa svojim, često sebičnim, interesima.

U svojemu izlaganju ponudit ću povijesni prikaz nastanka sveučilišta kao takvog u zapadnoeuropskoj kulturi. To ću, prije svega, učiniti prikazivanjem renesanse 12. stoljeća, koja je stvorila atmosferu u kojoj su izrasla prva sveučilišta. Na kraju ću istaknuti važnost same ideje sveučilišta i probleme s kojima se sveučilište suočavalo u svojim najranijim godinama, ali i one s kojima se suočava danas.

MARIJA JAKOVLJEVIĆ

studentica master studija sociologije

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Tranzicija mladih iz visokog obrazovanja na tržište rada: od koncepta ljudskog kapitala do fleksibilnog rada

Tranzicija mladih iz visokog obrazovanja na tržište radne snage ključno je pitanje za razumevanje tranzicije u odraslost jer predstavlja mehanizam reprodukcije društvene nejednakosti, obzirom da je obrazovanje jedan od osnovnih mehanizama i kanala društvene pokretljivosti. U izlaganju ću stoga naznačiti uzroke, forme i implikacije promena u sferama visokog obrazovanja i tržišta radne snage, pri čemu treba imati u vidu na koji način ova polja interreaguju sa kapitalima mladih, te kakav je širi društveni kontekst.

Odstupanje/a tranzicije mladih iz visokog obrazovanja na tržište rada od obrasca obrazovanje-zaposlenje posmatraču kao simptom globalnih strukturnih kretanja jer se tek tada mogu razumeti fenomeni koje savremeni autori nazivaju »kultura odlaganja«, »zamrznuta tranzicija« ili »produžena mladost«, a koje su oblikovali nestabilnost globalizovanog tržišta rada, zahtevi za produženim školovanjem, dekompozicija države blagostanja i pad realnog socijalizma.

Neoliberalna kretanja reflektuju se u »bolonjskom prostoru« kao implikacije teorije ljudskog kapitala, a koju reprezentuju koncepti kao što su: »društvo znanja«, etos produktivizma, obrazovanje za kompetencije, obrazovanje kao privatno dobro, visokoškolske ustanove kao preduzeća, celoživotno učenje. Pažnju ću posvetiti i ideološkim manipulacijama o potrebi profesionalne i teritorijalne mobilnosti studenata i radnika kao usađivanja spremnosti za prekarni rad, a koja se zahteva usled ogromne nezaposlenosti.

Razumevanje opštih principa može dovesti do delovanja koje će uzrokovati promene u oblasti praktičnih politika. Ali te su promene najčešće delimično ublažavanje posledica, jer je za rešavanje krupnih društvenih problema, kao što su oni koji se javljaju u vezi sa visokim obrazovanjem (nedostupnost, neprimenljivost, neosavremenjenost itd.) i tržištem rada (nezaposlenost, nesigurnost zaposlenja, loši uslovi rada, »odliv mozgova«) potrebna promena društvenih odnosa koji ih generišu.

JURAJ JARMEK

student 2. godine diplomskog studija filozofije i povijesti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Usporedba filozofija seksualnosti Michela Foucaulta i Friedricha Nietzschea

U izlaganju ću predstaviti i usporediti pristupe seksu francuskog filozofa Michela Foucaulta (1926-1984) i njemačkog filozofa Friedricha Nietzschea (1844-1900). Pritom ću se usredotočiti na sličnosti među njima. Poblize, usredotočit ću se na Foucaultove koncepte »ars erotica« i »scientia sexualis« te na Nietzscheove interpretacije bogova Apolona i Dioniza. Dok je u slučaju Foucaulta riječ o eksplicitnoj filozofiji seksualnosti, kod Nietzschea se stavovi prema seksualnosti mogu tek implicitno iščitavati iz njegovih interpretacija grčke kulture i filozofije. Uz to, Foucault je Nietzschea navodio kao jedan od izvora inspiracije za svoje bavljenje filozofijom seksualnosti.

Foucaultovi koncepti »ars erotica« i »scientia sexualis« kao dva dihotomna pojma predstavljaju dva pristupa pitanju seksualnosti. »Scientia sexualis« nastala je u zapadnom svijetu i u novijoj povijesti, a označava seksualnost kao umijeće izvođenja istine iz užitka, pri čemu se užitak definira kao praksa u koju su pojedinci postupno inicirani te kao bilježenje iskustva. Ona se ne raspituje o užitku, nego o stjecanju formi moći kroz znanje, a motivirana je voljom za znanjem koja je srodna Nietzscheovoj volji za moć. »Ars erotica« je bila istočna percepcija seksa kao umjetničke forme, a bavila se ekonomijom tijela i užitka. Zagovara se decentralizacija i regionalizacija svih užitaka te se ističe potreba za stvaranje drugih formi užitaka, odnosa, veza i ljubavi. Foucault je želio vidjeti kraj »sive pustinje seksualnosti« i kraj »monarhističke vladavine nad seksom«, i to oslobođanjem užitka od sputavajućih diskursa.

Pokazat ću i kako je Nietzscheova interpretacija Apolona i Dioniza srodna konceptima »ars erotica« i »scientia sexualis«. Apolon, koji je okarakteriziran onime racionalnim, discipliniranim, skladnim i željom za znanjem srodan je s »scientia sexualis«, dok je Dioniz, okarakteriziran onim iracionalnim, divljim i kaotičnim, srodan s »ars erotica«.

MARIJANA JOSIPOVIĆ

studentica 2. godine preddiplomskog studija filozofije te hrvatskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Usporedba ideja univerziteta Karla Jaspersa i Martina Heideggera

Prilikom svečanog preuzimanja položaja rektora Univerziteta u Freiburgu, 27. svibnja 1933. godine, njemački filozof Martin Heidegger (1889-1976) održao je rektorski govor. Taj je govor započeo naglašavajući da je rektorska dužnost usmjerena na duhovni razvoj obrazovne institucije. Nadalje, u svom rektorskom govoru Martin Heidegger ukazao je na ono što je po njegovu mišljenju bit ideje univerziteta. Desetljeće ranije, 1923. godine, Karl Jaspers (1883-1969) prikazao je svoju viziju univerziteta u djelu *Die Idee der Universität*. Jaspers je u svojem djelu pisao o tome što je znanost i kakva bi trebala biti, što bi univerziteti trebali postaviti kao svoj cilj, kao i o načinima na koje čovjek i društvo sudjeluju u ideji univerziteta te o drugim povezanim temama.

Smatram da su Heideggerov prikaz univerziteta u rektorskom govoru i Jaspersov prikaz univerziteta u djelu *Die Idee der Universität* pogodni za usporedbu s filozofskog stajališta. Naime, obojica filozofa pokušali su odrediti bit univerziteta. U nastojanju za određenje biti univerziteta Jaspers i Heidegger koristili su se nekim istim ili sličnim pojmovima, kao što je primjerice pojam zajedništva te iz tog razloga mogu uspoređivati teze ovih filozofa s iste pozicije. Ipak, u nekim stajalištima ovih filozofa postoje razlike, kao primjerice u njihovim definicijama znanosti što mi dopušta da analiziram ključne pojmove i teze koje se u Heideggerovom i Jaspersovom shvaćanju ideje univerziteta razlikuju.

U svom ću izlaganju izdvojiti ključne pojmove i teze iz ova dva filozofska doprinosa razmatranju ideje univerziteta. Zatim ću usporediti i analizirati ključne točke Jaspersova i Heideggerova rada, a na temelju usporedbe donijeti zaključke o sličnostima i razlikama u pogledu na ideju univerziteta Karla Jaspersa i Martina Heideggera.

ANTONIO JURAČIĆ

student 2. godine preddiplomskog studija filozofije i kulturne antropologije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zadru

Važnost kultivacije kritičkog mišljenja kod studenata i učenika

Filozofija se zasniva na imperativu kritičkog promišljanja cjelokupnoga svijeta, što je zajednička paradigma svim povijesnim razdobljima i školama mišljenja. Vezano uz to, velik je problem hrvatskoga društva danas manjak kritičkog stava koji bi trebao pomoći pri orijentaciji i donošenju odluka u svakodnevnom životu. Također, ponekad se čini da filozofija, barem na ovim prostorima, nikada nije bila u težem položaju. Stoga je naša je zadaća istaknuti da bavljenje filozofskim promišljanjem pomaže društvu pri sazrijevanju i nadilaženju problema s kojima se suočava kao kolektiv racionalnih pojedinaca.

U svojem izlaganju ponudit ću jedno moguće razumijevanje društvenih problema kroz kategorije egzistencije i ekonomije. Naime, živimo u društvu u kojemu vlada opća oskudica, počevši od svakodnevnih potrepština do nekih luksuza, duh vremena i društveni odnosi su takvi da nam za pokretanje i zadovoljavanje potreba tržišta treba konkretan proizvod našeg rada kojeg možemo plasirati pred kupce.

Takvi parametri nisu plodno tlo za humanističke znanosti ako kao njihov zadatak razumijemo objašnjavanje svijeta i doprinos razvoju kulture i civilizacije. S obzirom na potrebe tržišta, sve više mladih prisiljeno je zapostaviti više obrazovanje radi stjecanja materijalnih uvjeta za preživljavanje, prilagođavajući se upravo takvom tržištu koje diktira potražnju konkretiziranih dobara. Zbog navedenog nesklada dolazi do regresivnog procesa u kojemu sve više radno sposobnog stanovništva daje prednost radu, a ne obrazovanju. Na taj način, iz generacije u generaciju društvo gubi mlade, sposobne i ambiciozne ljude spremne analizirati »pukotine« u sistemu i sanirati ih korištenjem gore navedenog kritičkog stava u procesu obnove i samorevidiranja društva. Po svemu sudeći, u kapitalizmu smo »zapeli« ali »ništa« nas ne sprječava da promislimo i osmislimo drugačiji, bolji te napredniji sistem.

MISLAV KUKOČ

Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Splitu

Filozofija u doba globalizacije

Globalizacija je jedan od najraširenijih recentnih kulturnih, društvenih, ekonomskih, političkih fenomena koji obilježava diskurs humanističkih i društvenih znanosti na početku trećeg tisućljeća, nove epohe obilježene završetkom staroga i nastajanja novoga još-ne-definiranoga svijeta. Radi se dakle o novoj, još neustrojenoj epohi koja pruža izazove i u kojoj se otvara prostor za nove teorijske paradigme što pokušavaju definirati novi svijet u nastajanju. Recentna popularnost pojma globalizacije rezultirala je njegovim brojnim protuslovnim definicijama. Dok u normativnom smislu neki globalizaciju povezuju s napretkom, prosperitetom i mirom, drugi je pak doživljuju kao nazadovanje, katastrofu i propast. Glede određenja globalizacije nitko nije indiferentan, a mnogi su zbunjeni. Ono što je zajedničko i nesporno u svim njenim definicijama jest stav da je globalizacija proces gospodarskog, socijalnog, kulturnog i političkog djelovanja koje nadmašuje granice nacionalnih država, te se odnosi na svijet kao jedinstvenu cjelinu. U tome se kontekstu ističe multidimenzionalnost globalizacijskih procesa: istodobno djelovanje ekonomskih, političkih, ekoloških, kulturnih i komunikacijskih čimbenika na razini svjetskoga sustava. Neosporna višedimenzionalnost pojma i fenomena globalizacije upućuje na potrebu njezina interdisciplinarnog razmatranja, ali prije svega, kao *conditio sine qua non*, i njezina filozofskog promišljanja. Globalizacijski procesi višestruko su već ovladali svijetom, presudno određivši ustroj nove epohe, stoga Minervina sova nema više što čekati... Filozofija u globalizacijskom kontekstu, prije svega ima zadaću da konceptualizira i diferencira različite dimenzije zamršenih i složenih globalizacijskih procesa i problema, da izvrši odgovarajuću pojmovnu raščlambu, izdiferencira pristupe globalizaciji, kao i njezine dimenzije te daje odgovarajuću prosudbu njezinih normativnih aspekata. Globalizaciju liberalne ekonomije treba pratiti jasna konceptualna analiza i normativni zahtjev za *globalizacijom odgovornosti* u nakani da se zaštiti globalna budućnost čovječanstva i globalna javna dobra (od pitke vode, do čistog okoliša i ozonskog omotača, od bogatstva prirodnih vrsta do raznovrsnih kultura) kao i da se

prokažu socijalne zamke što proizlaze iz ideologije aktualna neo-liberalnog globalizma koju promiču korporacije i diktat neograničena tržišta.

Upravo u tome smislu pruža se mogućnost filozofiji i njezinim temeljnim granama i disciplinama, kao što su socijalna i politička filozofija, te poglavito etika, dakako i bioetika, da zajedno s empirijskim društvenim znanostima, ali i prirodnim i tehničkom znanostima, dakle interdisciplinarno i transdisciplinarno porade na izgradnji navlastite individualne i društvene svijesti i savjesti, ne samo glede etičkih implikacija globalizacije nego i odgovarajućih spoznajnih i metodologijskih pitanja.

Drugi dio izlaganja fokusira se na pravce razvoja filozofije u globaliziranom svijetu što se elaborira na primjeru recentnih aktivnosti krovne svjetske filozofske asocijacije: Međunarodne federacije filozofskih društava (FISP). U kontekstu prezentacije djelovanja FISP-a, raspravit će se i druge relevantne teme, poput tržišnih ugroza filozofije i neoliberalističkih obrazovnih politika, s posebnim osvrtom na prilike u Hrvatskoj.

EMANUELA KULIŠ

studentica 2. godine diplomskog studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Kant i pedagogija

U svojem izlaganju dat ću prikaz osnovā Kantovog mišljenja o pedagogiji, dakle njegovu teoriju odgoja koju je nužno promatrati iz cjeline njegovog opusa. Kant je odgoj definirao kao »njegovanje i nastavu s obrazovanjem« koje je svojstveno jedino čovjeku. Naime, Kant je bio duboko uvjeren da »čovjek jedino odgojem može postati čovjekom«. Upravo odgojem se omogućuje realizacija svih načina pojavljivanja praktičkoga uma i to discipliniranjem – pripitomiti divljinu u sebi, kultiviranjem – važnost pouke i nastave, postajanjem mudrim – biti civiliziran i ugodan u društvu, te moraliziranjem – biti vješt za ostvarenje različitih ciljeva. Zalagao se za promjene u pedagogiji i za odgoj djece prema onom budućem, a ne sadašnjem. Naglasio je da bi nit vodilja u odgoju trebala biti njegova bît: poučavati ljubav prema istini, a ne istinu samu. Dakle, odgajatelji i roditelji bi trebali u javnom i privatnom odgoju biti jednako usmjereni prema istini i dužnosti. U skladu s tim viđenjem, Kant je naveo područja odgajateljevih zadaća: njega, skolastičko, pragmatično i moralno obrazovanje. Do problema u odgoju može doći prije svega ako je odgajatelj loš. Uz to, Kant je u teoriji morala nastojao ukazati na relacije sloboda-zakovitost i samoodređenje-određenje od strane drugoga, pri tome naglašavajući da djetetu treba dati slobodu od samog početka i paziti da mu se ne slomi volja. Ako se slomi volja djeteta »uslijedit će ropski način mišljenja, zbog čega će dijete, jer nije vođeno odgajateljem koji je racionalan, ostati u ne-umnosti«.

Obrazovne paradigme i njihove političke posljedice

Izlaganje ima za cilj istražiti kakav učinak ima specijalizacija kao načelo u obrazovanju i u kojoj se mjeri spomenuto načelo može koristiti kao alat u razlikovanju obrazovnih paradigmi, u pogledu njihove otvorenosti i ostvarivanja uvjeta za primjenu šireg spektra pozitivnih sloboda. Ukoliko pronađemo temelje za tvrdnju da su učinci primjene načela specijalizacije u obrazovnom procesu pogodni za drugospomenutu liniju istraživanja moći ćemo, naposljetku, procijeniti kakve bi (dugoročne) političke posljedice mogla imati primjena obrazovnih paradigmi temeljenih na tom načelu, misleći prvenstveno na pasivnost odnosno aktivnost političkih (i obrazovnih) subjekata.

Radna pretpostavka cjelokupnog istraživanja jest da su obrazovne paradigme (pa po ekstenziji i sustavi koji ih utjelovljuju) nerazdruživo povezane s političkim i pogotovo ekonomskim sustavom neke zemlje, i to na način da ekonomija kroji politiku koja je onda reflektirana u obrazovnom sustavu. Također, ponešto vremena posvetit ćemo konceptu *kampus* i ulozi takvog pristupa izgradnji sveučilišta u gorespomenutim mijenama (što bismo uvjetno mogli nazvati specijalizacijom u geografskom smislu), koja svakako nije zanemariva. Odatle se nadamo proširiti spektar pitanja koja se dadu postaviti o tome gdje se hrvatski obrazovni sustav trenutno nalazi i u kojem smjeru ide te kome je to zaista u interesu. No, ova pitanja ne smiju biti samo analitičke naravi. Promjene se, dakako, mogu dogoditi tek jednom kada je neki problem shvaćen i kritički prevladan. Ukoliko se ispostavi da postojeći obrazovni sustav, zajedno s načelima koja ga utemeljuju, zaista ograničava našu sposobnost za političku aktivnost (i aktivizam) onda se pitanje promjene sustava pretvara u moralnu dužnost a sama promjena u praktičnu realizaciju prethodno zanemarenih sloboda.

SLAVEN LENDIĆ

apsolvent diplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Pojam slobode u »prirodnom« odgoju i filozofiji Jean-Jacquesa Rousseaua

Filozof Jean Jacques Rousseau (1712–1778) svakako je jedan od najutjecajnijih mislilaca i društvenih figura prosvjetiteljstva i romantizma. Njegova razmišljanja o slobodi, toleranciji i odgoju pokazala su se kao vrlo izdržljiva i utjecajna, od osamnaestog stoljeća pa sve do danas. Rousseau je u međunarodnoj akademskoj zajednici nedvojbeno priznat kao jedan od najutjecajnijih teoretičara obrazovanja i pedagogije. Pojam »prirodnog« odgoja i njegove kritike »izopačenog« građanskog društva i institucija često su citirane kao glavne odlike njegove pedagoške i obrazovne filozofije. Rousseauova djela *O porijeklu nejednakosti ljudi* (1754), *Emile ili o odgoju* (1762), i *Društveni ugovor* (1762) mnogo govore o »institucijama koje kvare čovjeka« i »nužnosti prirodnog odgoja čovjeka«. Međutim, nedovoljno su istražene pedagoške, a i društveno-političke implikacije njegova koncepta »prirodnog« odgoja. Te su implikacije povremeno proturječne i paradoksalne. U djelu *Emile ili o odgoju*, Rousseau se postavlja ne samo kao da točno zna što su pojmovi »priroda« i »sloboda« već i da poznaje istinsku i pravu »prirodu čovjeka« te zbog toga zna i kakvo točno to obrazovanje za »istinskog« čovjeka treba biti. Za Rousseaua prava i istinska sloboda leži jedino u onome što on naziva prirodom. Također, unutar društvenog i revolucionarnog konteksta osamnaestog stoljeća Rousseauove teorije pronašle su plodno tlo među revolucionarno nastrojenim idealistima, radikalima, a i jakobinskim vođama poput Maximiliena Robespiera i Louisa Antoina de Saint-Justa. Prijemčivost Rousseauovih odgojnih teorija uz revolucionarna zbivanja ne može se zanemariti.

Cilj je ovoga izlaganja ukazati na činjenicu da Rousseauovo definiranje i postovječivanje pojmova prirode i slobode nipošto nije jednoznačno te da takvo poistovječivanje prirode i slobode vodi u paradoks i proturječje, kako u obrazovnom, tako i društveno-političkom kontekstu.

LUKA MATIĆ

student 2. godine diplomskog studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Sveučilište, filozofija, obrazovne politike: gdje je mjesto studentima?

Istražujući nastanak koncepta koji je uvriježeno nazivati *ideja sveučilišta* ili *ideja univerziteta*, filozofski pisac iz Niša Zoran Dimić u svojoj je knjizi *Rađanje ideje univerziteta* (2013) ponudio nekoliko uvida o ulozi učenikā/studentata u različitim historijskim manifestacijama obrazovnih procesa, od kojih ću istaknuti dva koja su za temu mojega izlaganja posebice važna. Prvi od tih uvida tiče se statusa koji su imali učenici u Platonovoj Akademiji. Naime od Dimića doznajemo da se s Platonom i njegovom Akademijom »učvršćuje prosvetiteljski karakter grčke filozofije i znanosti«, što je postepeno dovelo i do toga da je, kao što također doznajemo od Dimića, »rasla svest o tome da je *méthodos*, tj. istraživanje, jedna zajednička, opšta stvar, preko koje, pre svega, članovi Akademije stiču svoj identitet.« Da bi istraživanje bilo moguće, učenici su morali biti *aphetoi*, dakle moralo im je biti omogućeno da samostalno pronađu svoj put do znanja. Drugi Dimićev uvid koji mi je ovdje važan, tiče se statusa studenata na srednjovjekovnim sveučilištima. Pišući o osnivanju sveučilišta koje se smatra prvim osnovanim u Europi, dakle onog u Bolonji, Dimić je izvijestio da su to sveučilište kao svoju korporaciju osnovali studenti kojima je cilj bio izboriti povoljnije materijalne uvjete studiranja, dakle izboriti se za nižu cijenu najma prostorijā za održavanje nastave i za spavanje te za nižu cijenu hrane. Ali, od Dimića možemo doznati i to da su studenti srednjovjekovnih sveučilišta bili podvrgnuti strogom režimu učenja i života, zbog čega, za razliku od svojih antičkih prethodnika, nisu imali priliku za pronalaženje vlastita puta do znanja. Osim tih dvaju uvida koji, ponavljam, počivaju na Dimićevu djelu *Rađanje ideje univerziteta*, u izlaganju ću istaknuti i uvid koji je već postao općim mjestom među istraživačima *ideje sveučilišta*. Riječ je o konceptu *akademskih sloboda*, koji se sastojao od slobode učenja (*Lernfreiheit*), zajamčene studentima, i od slobode naučavanja (*Lehrfreiheit*), zajamčene nastavnicima. Inače, o akademskim slobodama očitovali su se i, primjerice, poljski filozofski pisac Marek Kwiek u svojem članku »The Classical German Idea of the University Revisited, or on the Nationalization of the Modern Institution« iz

2006. godine te već spomenuti Zoran Dimić u svojem djelu *Rađanje ideje univerziteta* iz 2013. godine. Kwiek ih je prepoznao kao jedan od triju temeljnih principa (*three main principles*) modernog sveučilišta, dok ih je Dimić okarakterizirao jednim od triju elemenata onoga što je nazvao »kičmeni stub« moderne *ideje sveučilišta*.

Budući da je visoko školstvo u Europi, pa tako i u Hrvatskoj, podvrgnuto brojnim reformskim zahvatima koji su poznati pod zajedničkom sintagmom *bolonjski proces*, ti zahvati nužno su doveli do promjena u konceptualizaciji *akademskih sloboda* i uloge studenata. O tim promjenama pisao je, primjerice, austrijski filozofski pisac Konrad Paul Liessmann, koji je u svojoj knjizi *Theorie der Unbildung. Die Irrtümer der Wissensgesellschaft* (2006) *bolonjski proces* ocijenio elitističkim i protuprosvjjeteljskim, budući da, između ostaloga, studente svodi na računovodstvenu vrijednost ljudskog kapitala.

U izlaganju ću istražiti položaj i ulogu studenata u današnjem, dakle *bolonjskom* visokoškolskom sustavu, pri čemu ću se usredotočiti na tri pitanja:

1. Kakve *akademske slobode* danas studenti uživaju i u kojoj mjeri?;
2. Može li se govoriti o klasnom položaju studenata u okvirima visokoškolskog sustava i, ako se može, koji je to položaj?;
3. Što to ograničava položaj studenata i njihove *akademske slobode* u okviru visokoškolskog sustava?

Da bih odgovorio na ta pitanja, ukazat ću na zakonske i podzakonske propise koji u hrvatskom visokoškolskom sustavu uređuju proces visokog obrazovanja, zatim na prava i obaveze studenata i, naposljetku, na organiziranje studenata te zastupanje studentskih interesa, bilo prema tijelima sustava visokog obrazovanja bilo prema tijelima države.

Lektura: Davor Balić

ANDELKO MIHANOVIĆ

student 3. godine preddiplomskog studija povijesti umjetnosti te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Neodvojivost filozofije i umjetnosti

U svojem izlaganju ukazat ću na blisku povezanost filozofije i umjetnosti te na njihov međusobni utjecaj. Da bih to postigao analizirat ću djela filozofa počevši od začetnikâ estetike, dakle Platona i Aristotela, pa sve do suvremenih filozofa, primjerice Slavoja Žižeka. Tom ću analizom potvrditi inicijalnu tezu svojega izlaganja: umjetnost je od filozofije nerijetko nemoguće odijeliti.

Proučavanjem djelâ eminentnih mislioca i teoretičara uvida se da leksis, terminologija i zaključci vezani uz umjetnosti gotovo bez iznimke pronalaze mjesto među koricama najvažnijih filozofskih knjiga. Stoga ću u izlaganju kronološki obraditi filozofske tekstove koji se referiraju na umjetnost kako bi dokazao i prezentirao čvrste spona između spomenute znanosti i njenog kreativnog parnjaka. Počevši od analize Platonove metafizike lijepog, koju su kasnije nastavili Schelling i Hegel, prikazat ću da je umjetnost valorizirana već u antropološkom razdoblju grčke filozofije. Nadalje, istraživanjem Kantovih, a potom i Nietzscheovih, teoretskih postavki o umjetnosti potvrdit ću kontinuitet filozofskog zanimanja za likovnost, estetiku, glazbu i druge oblike umjetničkog izražavanja. Pored toga, u dvadesetom stoljeću došlo je do svojevrstne radikalizacije umjetničkih ostvarenja na koje ni filozofi nisu ostali nijemi: Sartre je kritizirao larpurlartizam, Roland Barthes zahtjevao je kritičnost umjetnosti, Arthur Danto proglasio je smrt povijesti umjetnosti, Umberto Eco razvio je koncept »otvorenog djela«, Jacques Rancière govorio je o estetici kao režimu identifikacije umjetnosti itd. Naposljetku, velikim brojem različitih povijesnih primjera isprepletenosti filozofije i umjetnosti u izlaganju ću pokazati spoj i mješavinu znanosti i kreacije, neodvojivost, bliskost te međusobni utjecaj filozofskih i umjetničkih dostignuća.

NIKOLINA MIJATOVIĆ

studentica 3. godine preddiplomskog studija filozofije te hrvatskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Emancipatorno obrazovanje: feministička kritika *common sense* diskriminacije u nastavi

Kao što je poznato iz marksističkih i kritičkih teorija, za kapitalističko društvo karakteristični su odnosi moći koji se očituju u dominaciji onih koji su rasno, rodno ili klasno superiorni. Također, iz kritičke pedagogije je poznato i to da se način funkcioniranja kapitalističkog sistema preslikava i na odgojno-obrazovne ustanove, pa se neravnopravnost očituje i u nastavi. Upravo stoga što je neravnopravnost duboko ukorijenjena u društvu teško ju je prepoznati. Jedna od teoretičarki koje govore o tome je feministička teoretičarka Roxana Ng. Ng je uvela pojmove *common sense* seksizma i rasizma da bi imenovala diskriminacijske prakse koje nesvjesno izvodimo. Takve prakse su, primjerice, korištenje muškog roda kao »općeg roda« ili shvaćanje muškog kao »racionalnog« nasuprot »iracionalnog« ženskog.

Nadalje, brojni kritičari suvremenog obrazovanja navode da su ideologiji poput »izvrsnosti« i »konkurentnosti« izvori legitimacije navodno »meritokratskih« praksi u odgojno-obrazovnom sustavu. Uz to, Roxana Ng navodi da postojeći sustav nagrađuje one koji posjeduju moć u rasnom, rodnom ili klasnom smislu u odnosu na ostale studente. Nagrađivanje se vrši materijalnim sredstvima, dakle stipendijama, što rezultira time da sustav nagrada favorizira one studente čija je početna pozicija bila bolja.

U ovom ću izlaganju, a na osnovu feminističke i kritičke pedagogije, analizirati neke od diskriminacijskih praksi s kojima se studenti/ce susreću u svom iskustvu obrazovanja te ponuditi moguće metode otpora i transformacije diskriminatornog nastavnog okružja u demokratsko nastavno okružje. Također, kritičkom ću metodologijom pokazati da standardna, dakle aktualna, pedagoška paradigma potvrđuje diskriminaciju reproducirajući uzorke društvene neravnopravnosti te stoga nema kapacitet za emancipacijsko djelovanje.

DUŠAN MILENKOVIĆ

student 4. godine osnovnih studija filozofije
Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Specifično-muzički aspekti antičkog pojma muzike i njihov udeo u obrazovanju i vaspitanju čoveka

Kao i svi važniji pojmovi antičke filozofije, pojmovi *μουσικός* i *ἀρμονία* veoma su bogati značenjem. U njima ono seže od specifično-muzičkih aspekata grčkog muziciranja, dakle sviranja na nekom muzičkom instrumentu i odnosā između zvukova koje taj instrument proizvodi, pa do samog filozofskog utemeljenja umetničkog izražavanja u antičkoj Grčkoj, a koje se sastoji od ukazivanja na njegovu svrhu u obrazovanju i uspostavljanju sklada u duši. Specifično-muzički aspekti ovih pojmova, koji su najbliži današnjem shvatanju muzičke umetnosti, obično nisu u središtu interesovanja savremenih tumača antičke filozofije. Ti se aspekti ostavljaju po strani kao irelevantni tehnički okviri u kojima se krije samostalni smisao muzičke umetnosti antike. Razlog za takvo postupanje obično se traži u izvesnoj nesamostalnosti muzičke u odnosu na poetsku umetnost Grka, pri čemu je muzika samo jedan aspekt epskog, lirskog ili dramskog izraza.

U svojem izlaganju ukazat ću na to da veza između specifično-muzičkih i filozofskih značenja ovih pojmova nije slučajna, već da se i specifično-muzički aspekti, na sebi svojstven način, samostalno podvrgavaju pomenutom filozofskom utemeljenju muzičke umetnosti. Različitu povezanost ovih značenja možemo uočiti u učenjima pitagorejaca, Platona i Aristotela. Dok se u učenju pitagorejaca obrazovna svrha specifično-muzičkih aspekata nalazi u međusobno zajedničkom ustrojstvu kosmosa, muzike i čovekove duše, ona se u filozofiji Platona i Aristotela ogleda u uticaju koje ovi aspekti imaju na čoveka unutar određenog društvenog ustrojstva. Ilustrovanje različitog razumevanja izražajnih, a time i vaspitno-obrazovnih, mogućnosti specifično-muzičkih sredstava u učenjima ovih filozofa pokušaće da razbije iluziju jednoznačnog shvatanja ovih sredstava u antici.

IVONA NOVAK

studentica poslijediplomskog doktorskog studija »Filozofija i suvremenost«
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

Razmatranje analitičko-kontinentalne podjele filozofije i njezina utjecaja na obrazovanje u Hrvatskoj

Suvremena filozofija Zapada obuhvaća dvije suprotstavljene tradicije filozofske misli: analitičku i kontinentalnu. Analitička filozofija označava stil filozofiranja koji je bio zajednički logičkim pozitivistima početkom 20. stoljeća te se, s ponekim izmjenama, zadržao i do danas, a u kojemu stilu filozofi trebaju pristupati pojedinačnim filozofskim problemima s jasnoćom i preciznošću egzaktnih znanosti, pomoću alata logike i jezika. S druge strane, kontinentalna filozofija uključuje niz filozofskih pravaca kojima je zajedničko to da filozofiji pristupaju iz perspektive prvog lica te odbijaju metodu prirodnih znanosti. Uz to, dok analitički filozofi smatraju da se pojedini problemi u filozofiji trebaju analizirati odvojeno od njihova povijesnog porijekla, kontinentalni autori ih sagledavaju unutar konteksta njihova nastajanja te stoga stavljaju znatan naglasak na povijest filozofije.

Premda ovaj opis ugrubo zahvaća razlike između analitičke i kontinentalne tradicije filozofiranja, brojni autori, poput primjerice Sorena Overgaard, Paula Gilberta i Stephena Burwooda upozoravaju na poteškoće s kojima se suočavamo ukoliko pokušamo odrediti nužne i dovoljne uvjete za svrstavanje nekog filozofa u jednu ili drugu tradiciju. Štoviše, nekolicina autora čak dovodi u pitanje vjerodostojnost analitičko-kontinentalne podjele. Ipak, budući da sam najprije studirala na odsjeku na kojemu je zastupljena kontinentalna, a zatim na odsjeku analitičke filozofske tradicije, podupirem stajalište da je jaz između dvije tradicije itekako stvaran te da se manifestira u svim aspektima suvremenog filozofiranja, a ponajprije u poučavanju filozofije, kako na zapadnim tako i na hrvatskim sveučilištima. Prije razmatranja posljedica koje analitičko-kontinentalni rascjep ostavlja na akademsko poučavanje filozofije, ukratko ću prikazati povijest rascjepa te odrediti područja filozofskog istraživanja u kojima je on najevidentniji. Izlaganje ću završiti iznošenjem nekoliko zaključaka koji se tiču budućnosti obje tradicije, a koje ću utemeljiti na ideji suradnje koja bi osjetno doprinijela povećanju kvalitete nastave filozofije na sveučilištima.

DEMIAN PAPO

student 2. godine diplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Franjo Marković: osnivač hrvatske akademske menze i hrvatskog akademskog doma

Franjo Marković (1845-1914), hrvatski filozof, pedagog, pjesnik, književni i kulturni teoretičar i kritičar te jedan od prvih članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, bio je osnivač katedre za filozofiju i njezin prvi profesor na Mudroslovnom fakultetu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Štoviše, obnašao je i dužnost dekana, a potom i rektora, pa stoga i ne čudi prosudba koju je 1974. godine izrekao Vladimir Filipović u »Uvodnoj napomeni« djela *Filozofijski portret Franje Markovića* Alberta Bazale, iz koje doznajemo da je Marković »predstavljao jednu od najznačajnijih kulturnih ličnosti naše uže domovine Hrvatske u razdoblju njenog stvaralačkog književnog i kulturnog uspona druge polovice XIX. i početka XX. stoljeća.«

No, Marković je, što pak doznajemo iz doktorskog rada *Društvena i politička djelatnost Franje Markovića*, koji je napisao, i 2013. godine obranio povjesničar Ivan Peklić, »u dosadašnjoj hrvatskoj kulturnoj javnosti percipiran kao književnik ili filozof, dok se o njegovoj političkoj, društvenoj i prosvjetnoj djelatnosti pisalo vrlo malo, i to prigodom nekih obljetnica.« O točnosti Pekličeve prosudbe Markovićeve važnosti u području društvenih djelatnosti svjedoči činjenica da je bio osnivačem i suradnikom brojnih društava, kao što je, primjerice, Hrvatsko skupno književničko društvo, Hrvatsko opće prosvjetno blagotvorno društvo, Hrvatsko planinarsko društvo te društva »Didaktika«, potpornog društva za stručne vježbe kandidata srednjoškolskog učilišta. Osim toga, što doznajemo iz, primjerice, desetog sveska *Građe za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije* Antuna Cuvaja iz 1913. godine, Marković je u listopadu 1896. godine predložio osnivanje humanitarnog i građanskog društva na Sveučilištu, koje je nazvano »Hrvatska mensa academica«. Markovićevu zainteresiranost za osnivanje takva društva potvrđuje i njegova »Promemoria«, posvećena »sabiranju za hrv.[atsku] menzu akademičnu i hrv.[atski] akademični dom u Zagrebu«, koja se nalazi u sklopu Markovićeve rukopisne ostavštine. Iz nje doznajemo i, primjerice, to da se Marković mudro dosjetio načina prikupljanja sredstava za pokreta-

nje djelovanja menze i doma, predloživši da se »u svrhu kulturne uspomene na 50godišnje vladanje cara Franje Josipa I« menza i dom nazovu »Mensa academica Francesco-Josephina u Zagrebu (Franje-Josipovo), a tako se neka i zove dom: Croatica domus academica Francesco Josephina (Franje-Josipovo)«. Premda je Društvo, prema spoznajama anonimna autora zapisa-nima 1937. godine u dnevnim novinama *Večer*, započelo sa svojim djelova-njem 1898., a prema Cuvajevim spoznajama, 1908. godine, Marković je bio ne samo njegovim inicijatorom i osnivačem, nego i osnivačem sveučilišne menze u kojoj su se hranili brojni studenti zagrebačkog sveučilišta.

U izlaganju ću istražiti okolnosti osnivanja društva »Hrvatska mensa academica«, a onda i okolnosti pokretanja djelovanja akademske menze i akademskog doma, pri čemu ću, što sugerira i naslov, posebnu pozornost po-svetiti Markovićevoj ulozi i doprinosu u tom poduhvatu s kraja 19. stoljeća.

Lektura: Davor Balić

VALENTINA PERIŠIĆ

studentica 3. godine preddiplomskog studija filozofije i povijesti umjetnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Ideja i autonomija sveučilišta

Jedna od ključnih točaka u idejama sveučilišta njemačkih filozofa i mislioca je misao da je sveučilište učena zajednica javnih učitelja, profesora, učenjaka i drugih koja je autonomna. Naime, kao što možemo doznati iz knjige *Rađanje ideje univerziteta* Zorana Dimića, moderna ideja sveučilišta svoje temelje ima u filozofiji prosvjetiteljstva i romantičarskoj ideji *Bildunga*. Jedan od filozofa koji su snažno utjecali na oblikovanje moderne ideje sveučilišta bio je i Immanuel Kant, koji je u spisu *Spor fakulteta (Der Streit der Facultäten)* uspostavio regulativnu ideju sveučilišta kao uvjet mogućnosti ozbiljenja sveučilišta. Pritom je za Kanta sveučilište bilo ustanova čiji je cilj napredovanje prema savršenijem pristupanju svijetu učenosti i njegovu cjelovitijem razvoju. Poljski filozof Marek Kwiek prepoznao je Kantovo značenje za formiranje ideje modernog sveučilišta: »Prvi je princip jedinstvo istraživanja i podučavanja, drugi je zaštita akademske slobode: slobode podučavanja i slobode učenja; treći je središnja važnost filozofskog fakulteta.«

U ideji sveučilišta, kako ju je Kant zamislio, ono što danas zovemo humanističkim i društvenim znanostima ima kontrolnu funkciju u odnosu prema drugim znanostima. Temelj za takvo razumijevanje leži u uvjerenju da samo obrazovana i slobodna osoba može biti dobar građanin i doprinijeti napretku čovječanstva. A preduvjet za obavljanje kontrolne uloge jest autonomija.

No, usprkos Kantovim i zamislama drugih filozofa, povijesni razvoj doveo je do podređenosti sveučilišta tržištu. U izlaganju ću pokazati da ta podređenost tržištu onemogućava kritičke perspektive društvenih i humanističkih znanosti, a potom i da industrijalizacijom sveučilišta nastaje njegova heteronomija te da nastupa njegova dehumanizacija koja za rezultat ima dehumanizaciju društva.

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

student 1. godine diplomskog studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

O položaju humanističkih znanosti u *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2013)

Vlada Republike Hrvatske 2013. godine objavila je nacrt *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* kojom se planira »dugoročna vizija« obrazovanja, znanosti i tehnologije u Republici Hrvatskoj. Odmah potom otvorena je javna rasprava o strategiji tijekom koje je zainteresirana javnost imala priliku dati svoje mišljenje, primjedbe i prijedloge na predloženi tekst. Između ostalih članova akademske zajednice, očitovali su se i filozofi – akademik Mislav Ježić te prof. dr. sc. Ante Čović, dok je raspravi svojim komentarom pridonio i sindikat *Akademska solidarnost*. Njihove reakcije, kao i one većine znanstvenika iz društvenih i humanističkih znanosti, bile su najprije usmjerene na strategijom predviđenu društvenu ulogu znanosti i visokog obrazovanja koja se svodi tek na ekonomski i gospodarski napredak države. Osim toga, istaknuli su i problem marginaliziranja društvenih i humanističkih područja znanosti u odnosu prema prirodnim i tehničkim područjima. Zatim, naglasili su i problem narušavanja autonomije sveučilišta putem uplitanja politike te su upozorili na besadržajnost neoliberalnih ideologema zastupljenih u obrazovnom diskursu koji prevladavaju i u ovoj strategiji (cjeloživotno obrazovanje, izvrsnost, konkurentnost, vrednovanje).

U ovome izlaganju najprije ću se usmjeriti na analizu položaja humanističkih znanosti predviđenog u strategiji koji se svodi na službu očuvanja kulturnog i nacionalnog identiteta Republike Hrvatske. Nakon toga ću ga dovesti u odnos sa spomenutom ekonomizacijom društvene uloge znanosti i obrazovanja, što dovodi u pitanje smisao i isplativost studiranja društvenih i humanističkih znanosti te provođenja istraživanja na tome području.

MILICA RAŠIĆ

apsolventica osnovnih studija filozofije
Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Nasilje znaka: Delezova dekonstrukcija učenja, istine i obrazovanja

U filozofiji Žila Deleza (Gilles Deleuze, 1925-1995) koncept učenja počiva na teoriji znakova. Prema Delezu, prvi podsticaj za učenje je susret za znakom koji ukazuje na nešto strano što poziva na odgonetanje, a svaki dalji korak u učenju jeste tumačenje znakova. Delez se suprotstavljao stanovištima po kojima je podsticaj za učenje nešto unutrašnje, a shodno tome, da je ono spoljašnje tek saznajni materijal koji stoji na raspolaganju prirodnom razumskom pogonu. On je obezvređio ideju prirodne volje ili ljubavi za mudrošću kao neophodni uslov za učenje. Utoliko je Delez izneo i kritiku shvatanja filozofije kao ljubavi prema mudrosti, ili kao prijateljice mudrosti. Težište procesa učenja Delez postavio je u momenat heterogenosti znakova: susret sa znakom je susret sa nečim stranim, znaci isključuju homogenost, sličnost sa onim što se već zna. Taj momenat otkriva nasilje znaka. Ono je u tome što znak oduzima učeniku mir svojstven shvatanju učenja kao akta prirodne dobre volje. Dakle, istina do koje se dolazi iznuđena je nasiljem znaka, ona nije gotov korpus znanja koji čeka da se do njega dođe dobrom voljom. Delez je, takođe, dekonstruisao odnos učitelja i učenika. Njegova postavka je da se uvek uči *sa nekim*, a ne *od nekoga*. Dakle, Delez potpuno izmešta pozicije učitelja i učenika, što otvara novo polje za razmatranje koncepta obrazovanja, uloge učitelja i obrazovnih institucija. Još jedan bitan momenat je u pojmu *nužnosti*: po Delezu, istina koja se otkriva kroz znak jeste nužna, učenje u dodiru sa znakom jeste nužno, ali se ta nužnost postavlja nasuprot nužnosti institucionalnog obrazovanja u nekoj državi po čijim je zakonima određeni stepen obrazovanja obavezan.

U svom izlaganju predstaviću Delezov koncept učenja pri čemu će usredotočiti na dekonstrukciju odnosa učitelj–učenik, i on će se razviti u razmatranje posledica ove dekonstrukcije, sa naglaskom na paradoksu odnosa nužnosti institucionalnog obrazovanja i nužnosti učenja kao tumačenja znakova.

DRAŽEN RASTOVAC

student 3. godine preddiplomskog studija filozofije i povijesti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

Možemo li imati bolju demokraciju?

Uspoređujući demokratska načela donošenja odluka kao i demokratsko društveno uređenje sa drugim društvenim uređenjima možemo uvidjeti prednosti koje nam ono donosi. Primjerice mogućnost participacije građana u vlasti unutar predstavničke demokracije. Nadalje, prilikom raspravljanja o demokraciji moramo imati na umu da pojam demokracija označava velik broj međusobno različitih upravljačkih praksi. Nisu sve demokracije identične, no ono što je zajedničko svim oblicima demokracije, uloga je čitavog društva u procesu donošenja odluka. Također, smatram da treba imati na umu da se ideja demokracije kao »vladavine naroda« pretvara u sustave demokratskog upravljanja kao jedan od tri osnovna institucionalna oblika: izravna demokracija, predstavnička demokracija i asocijativna demokracija.

Budući da i sami živimo u sustavu predstavničke demokraciji pobliže ću se baviti upravo tim institucionalnim oblikom demokratskog uređenja. Poblježe ću predstaviti pokušaj redizajna izbornog sustava koji je američki sociolog Erik Olin Wright predstavio u svojoj knjizi *Envisioning Real Utopias*, dakle redizajna koji se bazira na istraživanju Jamesa S. Fiskhina predstavljenog u djelu *Deliberative Polling: Toward a Better-Informed Democracy*.

Ukratko ću ocrtati prijedlog na koji se pozivam te ću ukazati na probleme koji su specifični za predstavničku demokraciju. Potom ću kao moguće rješenje tih problema predstaviti model nasumičnog izbora članova predstavničkih tijela. Naime, smatram da nasumični izbor predstavničkih tijela može biti odgovor na potencijalnu opasnost degradiranja demokracije u svoju suštinsku suprotnost, dakle u oligarhiju. Upravo bi se nasumičnim izborom, koji svima pruža jednaku šansu za obnašanje javnih dužnosti moglo odgovoriti na taj izazov. Ukazujući na argumente koji se koriste u zagovaranju ideje nasumičnog izbora prezentirat ću ideju demokracije koja postoji još od Platonova djela *Država*, ali koja se ne shvaća dovoljno ozbiljno.

DAMIR SEKULIĆ

student 3. godine preddiplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Filozofija iskustva u spisu *Experience and Education* Johna Deweya

Američki pragmatičar John Dewey (1859-1952) je, što doznajemo od Pave Barišića u uvodniku prvoga sveska časopisa *Filozofska istraživanja* objavljenog 2011. godine, koji je naslovio »Demokracija na prekretnici – sloboda, jednakost, pravednost. Uz 150. obljetnicu rođenja Johna Deweya. Uz temu«, »jedan od najvećih suvremenih filozofa i teoretičara demokracije«. Dok demokracija predstavlja glavnu ideju u opusu ovoga mislioca, velik dio života posvetio je i proučavanju značaja iskustva u obrazovanju, što Barišić potvrđuje u navedenome uvodniku: »Dokazivao je demokraciju kao najbolji oblik društva i svoj je demokratski optimizam nastojao povezati s osebjunom filozofijom odgoja.« Posljednji u nizu njegovih spisa posvećenih obrazovnim teorijama je *Experience and Education* iz 1938. godine. U uvodniku navedenoga Deweyeva spisa, Alfred Lawrence Hall-Quest nazvao ga je lucidnom analizom »tradicionalnog« i »progresivnog« obrazovanja, a smatrao ga je i najboljim iskazom o obrazovanju kojega je Dewey objavio.

U spisu *Experience and Education* Dewey je pošao od kritike tradicionalnog i progresivnog pristupa obrazovanju, jer je smatrao da ti pristupi nisu primjenjivali pažljivo razvijenu filozofiju iskustva koja bi, prema njegovu mišljenju, trebala podrazumijevati suradnju učenika i učitelja pri razvitku iskustva kao istinskog obrazovnog sredstva. Uz to, istaknuo je važnost stvaranja idealnog okruženja za učenje koje bi trebalo nastati kroz kontinuiranu interakciju učenika s predmetom izučavanja.

U ovome ću izlaganju prikazati Deweyeva kritička polazišta i njegovu zamisao ispravnog pristupa obrazovanju, koji se temelji na iskustvu. Pri tome ću se posebno posvetiti odnosu učitelja i učenika, kojega smatram ključnim ne samo za Deweyev pristup obrazovanju nego i za obrazovanje općenito.

ANTONIO SHALA

student 2. godine diplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Platon: uloga znanja u zajednici

Znameniti grčki filozof Platon (oko 428. p. n. e.-oko 348. p. n. e.) svoju je filozofsku misao prikazao u brojnim dijalozima koje je ostavio u nasljeđe zapadnoj civilizaciji. S obzirom na to da su u Platonovim dijalozima isprepletene različite tematike, njegove dijaloge ne možemo proučavati unutar okvira pojedinačnih filozofema. Stoga, i kada govorimo o pojmu znanja, nužno se moramo dotaknuti Platonove sveobuhvatne ontološke slike svijeta, kao i političke zbilje zajednice u koju je smjestio znanje. Odredbu znanja kao vrline Platon je naslijedio od Sokrata, a dodatno ju je produbio u nekoliko dijaloga, uključujući *Teetet* i *Menon*.

Ipak, tek u *Državi* Platon je pisao o značaju znanja za utemeljenje idealne ljudske zajednice. Prema Platonu, ne možemo govoriti o lošem znanju jer je ono uvijek dobro. Znanje je najvažniji konstituent i spona države koja za krajnji cilj ima sreću građana. Dosegnuti sreću i blaženstvo (εὐδαιμονία) moguće je samo unutar zajednice koja je odgojem dobro uređena te djelovanjem po vlastitoj naravi duše, koja vođena znanjem samu sebe otkriva i ostvaruje. Uloga znanja u Platonovoj *Državi* od jednake je važnosti kako na individualnoj tako i na globalnoj razini pa se može reći da je država u velikom ono što je čovjek u malom.

Oslanjajući se na tri navedena dijaloga, dakle na *Menon*, *Teetet* i *Državu*, u izlaganju ću se usmjeriti na eksplikaciju Platonove odredbe znanja kao vrline koja unutar dobro uređene odgojne prakse ima ključnu ulogu u izgradnji idealne države. Prikazat ću na koji način Platon pomoću znanja smješta pojedinca u zajednicu, odnosno način na koji je znanje kao ono individualno povezano sa znanjem kao socijalno-političkim fenomenom zajednice.

VLADIMIR SIMOVIĆ

apsolvent sociologije

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Visoko obrazovanje u transformaciji: od koncepta javnog dobra ka konceptu ljudskog kapitala

O obrazovanju ne možemo pričati kao o izolovanoj društvenoj sferi. Ali dominantni oblik integrisanosti univerziteta u društvo zavisi od dominantnog društveno-ekonomskog poretka. Vreme države blagostanja (*welfare state*), u kojem je integrisanost univerziteta shvatana kao integrisanost javnog dobra, je prošlo. Na snazi je ofanziva čije je polazište ideja o »ljudskom kapitalu«, konceptu koji sve strukturne uslovljenosti cinično prebacuje na polje lične uspešnosti ili neuspešnosti. Ova svojevrsna zamena konceptata odigrala se pod uticajem promena koje su se dogodile krajem 1970-ih godina, kada se u kapitalističkoj ekonomiji počelo usidravati ono što je danas poznato kao neoliberalizam. Od tad se klasni sukob zaoštava na svim nivoima društva, pa samim tim i u sferi visokog obrazovanja koje danas, u kontekstu drastično pojačane konkurencije na tržištu rada, postaje osnovni preduslov zaposlenja, dok je, sa druge strane, ogroman deo populacije efektivno onemogućen da se školuje postepenim ukidanjem javnog finansiranja i uvođenjem privatnog finansiranja studija. Visoko obrazovanje postalo je nužnije nego ikada ranije i istovremeno ono sada mora da se plati. Ovo bismo mogli nazvati *paradoksom sve manje dostupnosti i sve veće nužnosti visokog obrazovanja*.

U izlaganju ću skicirati prelaz od države blagostanja ka neoliberalizmu, a potom ukazati na to kako je ova društveno-ekonomska transformacija uticala na urušavanje obrazovanja zasnovanog na konceptu javnog dobra. Ako su obrazovne institucije i ostale u sferi javnog, one sve više služe izvlačenju kapitala ka privatnom sektoru, između ostalog i kroz različite oblike privatno-javnog partnerstva.

GORAN STANIĆ

student 2. godine preddiplomskog studija filozofije i religijske kulture
Filozofski fakultet Družbe Isusove, Sveučilište u Zagrebu

Ideja univerziteta u filozofiji Branka Despota

U ovom ću izlaganju ponuditi jedno moguće filozofsko razumijevanje ideje univerziteta i njezinoga značenja. To smatram potrebnim budući da su, u posljednje vrijeme, česte rasprave o visokom obrazovanju te da neki autori ideju univerziteta proglašavaju mrtvom. Polazište za moje izlaganje bit će radovi u kojima se o ideji univerziteta očitovao poznati suvremeni hrvatski filozofski pisac, akademik Branko Despot (1942).

Izlaganje ću početi tako da ću dati pregled Despotovih doprinosa filozofskom razmatranju ideje univerziteta. Potom ću izložiti problem iz oblasti filozofske terminologije, naime problematičnost prevođenja latinske riječi »universitas« hrvatskom riječju »sveučilište«. Zatim ću izložiti doprinos klasičnog njemačkog filozofa Immanuela Kanta (1724-1804), napose onaj dio Kantovih razmatranja ideje sveučilišta koji se odnosi na podjelu fakulteta unutar sveučilišta i Kantovu odredbu uloge filozofskog fakulteta unutar sveučilišta. S tim ću u vezu dovesti i odnos znanosti i sveučilišne ustanove s posebnim naglaskom na važnost znanstvene istine, a u kontekstu sve snažnije interdisciplinarne pomame.

Naposljetku, otvorit ću, pozivajući se na Platona, i pitanje o zajedništvu onih mislećih, odnosno zajednici znanstvenog mišljenja koje bi na svoj način trebalo zaokružiti i dati smisao sveučilištu. Pritom, smatram da je važno naglasiti da govor o sveučilištu nije govor o nečemu izvanjskom koje nas se ne tiče već je to govor o nama samima koji se legitimno nazivamo sveučilištem. Stoga ću zaključiti izlaganje ukazivanjem na važnost osobne refleksije o istinskom značenju i ideji univerziteta.

JELENA STANKOVIĆ

studentica 3. godine osnovnih studija filozofije
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

»Znanje radi ESPB bodova« - savremeno »znanje radi znanja«

U ovom ću izlaganju predstaviti sofisticiranu konstrukciju institucionalizovanog obrazovanja kroz povest, kao i modernu problematiku te nekonzistentnosti »bolonjskog« sistema obrazovanja. U pokušaju da interpeliram odgovor na pitanje (ne)mogućnosti studiranja filozofije, najpre ću akcentovati negativan aspekt i (ne)mogućnosti individualizacije pojedinca u mašineriji prisilnog proizvodjenja akademskih građana u kapitalističkom aparatu intelektualne eksploatacije na radno tržište.

Ukoliko retrospektivno pogledamo položaj filozofije kroz njenu istoriju, kao i načine na koji su mislioci sticali svoje filozofsko obrazovanje, dolazimo do jedne aporije koja nas tera da postavimo sebi pitanje: da li se filozofija kao takva okrenula u nekom drugom pravcu ili su se moderni mislioci našli u jednom misaonom ćorsokaku, gde su se mudrost i »znanje radi znanja« sveli na političko-ekonomske odnose? Nekadašnje »znanje radi znanja« zamenjeno je novom mantrom - znanje radi ESPB bodova i upuštanja u tržište rada. Studenti se samim činom upisivanja na univerzitet apstraktno posmatraju kao kupci, konzumenti onih usluga koje pruža univerzitet. Ovim dolazimo do jednog od ključnih problema, naime, studenti stiču određeno znanje i veštine koje će po završetku studija biti pogodne za prodaju na tržištu. Znanje koji studenti stiču vrednuje se bodovima i ocenama, što je već samo po sebi upitno i problematično. Taman kad smo pomislili da smo ontološku zaleđinu »stvari po sebi« ostavili u metafizičkom mraku i da je praktički život, najzad, postao transparentan i izvestan, došli smo do tržišne transcendirajuće realnosti, koja ima moć da pravi selekciju i eliminiše one koje smatra nepodobnim za knjiško reprodukovanje znanja stečenih na uneverzitetu. ESPB bodovi nam krajnje eksplicitno stavljaju do znanja koliko naše stečeno znanje vredi. Stavljajući knjiško znanje na intelektualnu vagu, buduće akademce etiketiraju kao podobne ili nepodobne za stupanje u procese moderne eksploatacije.

MARINA ŠOKIĆ

apsolventica diplomskog studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

»Što, kako i zašto« studija filozofije od osnutka Sveučilišta do danas

U članku koji je naslovio »Filozofija u Hrvatskoj od osnutka Sveučilišta« i objavio ga u časopisu *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1996. godine, akademik Branko Despot razmatrao je historijske okolnosti osnivanja Sveučilišta u Zagrebu u kontekstu promišljanja povijesnih zadaća i povijesnotvornosti filozofije kao jednog među sveučilišnim studijima. Razmatrajući historijske okolnosti, Despot je prepoznao utemeljenje Sveučilišta, pa onda unutar Sveučilišta i Filozofskog fakulteta, a na njemu studija filozofije, kao odgovor »nagovoru slobode«.

Uz to, prema Despotovu mišljenju, osnivanje Sveučilišta je bilo »povijesni čin« kojim je narod stekao mogućnost za samoosvještenje i samoodređenje. Uloga je filozofije u procesima samoosvještenja i samoodređenja, prema Despotu, bila odrediti mjerodavno shvaćanje slobode.

U svojem izlaganju postaviti ću ona pitanja koja smatram važnima za orijentaciju nama koji smo u filozofsku djelatnost uključeni bilo kao studenti bilo kao profesori. Poblize, ta se pitanja odnose na mjesto studija filozofije unutar sustava visokog obrazovanja, potom na korisnost studija filozofije u smislu stjecanja stručne spreme koja omogućava zaposlenje, pa onda i na mogućnost postojanja nečega što bi se zvalo »bît« studija filozofije. Naposljetku, očitovat ću se o ovim pitanjima u kontekstu suvremenih »napada« na filozofiju i druge humanističke znanosti koje tvorcji javnih politika proglašavaju beskorisnima. Osnova za moje očitovanje o tim »napadima« bit će Despotov stav da je studij filozofije po svojoj biti beskoristan, dakle da ne može proizvesti konkretnu korist.

JELENA VELJIĆ

apsolventica antropologije

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

O univerzitetu i/na tržištu: slučaj Srbije

U fokusu mog izlaganja biće analiza reforme obrazovanja koja je u Srbiji započela potpisivanjem Bolonjske deklaracije 2003. godine te kritika aktuelnih tendencija stvaranja »preduzetničkog univerziteta« i dodatnog potčinjavanja univerziteta potrebama tržišta.

Primena »bolonjskog« *Zakona o visokom obrazovanju* (2005) nije bila nimalo lak zadatak i na probleme implementacije novih rešenja najbolje su ukazivali studentski protesti koji su se odigravali svake jeseni. Iako su se studentski zahtevi često naizgled sastojali od traženja veoma malih, specifičnih, i što je najvažnije, *ad hoc*, pogodnosti, obrazloženja studentskih zahteva su otkrivala možda najslabiju tačku sistema visokog obrazovanja. Naime, u pitanju je višegodišnje državno nedovoljno izdvajanje sredstava za osnovne troškove visokog obrazovanja. Situacija je utoliko problematičnija jer je podzakonskim aktima visokoškolskim ustanovama bilo omogućeno da manjak sredstava nadoknađuju iz »sopstvenih sredstava« čiji najveći deo predstavljaju školarine.

Paralelno sa ovim procesom, u javnosti se sve više zagovara ideja okretanja univerziteta tržištu, koja je svoj formalni oblik dobila kroz *Strategiju razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*. Uz to, javni diskurs o visokom obrazovanju se menjao u smeru redukcije obrazovanja na individualnu investiciju u sopstvenu bolju budućnost, posredovanu boljom budućom pozicijom na tržištu rada. Okretanje tržištu podrazumeva nekoliko različitih oblika. Primerice, fakulteti se ohrabruju da se na ove ili one načine takmiče za studente. Ili se podstiče partnerska saradnja sa privrednim subjektima kako bi zajedničkim snagama pomogli razvoju privrede, što obukom kadrova neophodnih preduzećima, što sprovođenjem različitih istraživanja za potrebe privrede. Ovako shvaćen »preduzetnički univerzitet«, čija funkcija nije doprinos društvu već nekoj nedefinisanoj privredi koju pokreću privatne inicijative, takođe bi trebalo i da promoviše kulturu preduzetništva i negovanja preduzetničkog duha studenata.

Na taj način polje delovanja univerziteta, dakle njegova misija, drastično se sužava u smislu ukidanja humanističke dimenzije univerziteta i ideje da je univerzitet mesto za kritičko razmatranje pitanja od javnog značaja.

MARIJA ZAVRŠKI

studentica 1. godine diplomskog studija kulturologije

Odjel za kulturologiju, Sveučilište u Osijeku

Sveučilište kao korporacija - student kao dionik intelektualnog kapitala

Mehanizmi upravljanja kvalitetom visokog obrazovanja korespondiraju sa tržišnom funkcijom kulturnog i socijalnog kapitala, dok se prazni označitelji poput *cjeloživotnog obrazovanja i društva znanja* performativno reprezentiraju u medijskom diskursu kao detektori prakse lišene sinkronijskog genealoškog narativa pod utjecajem distorzivne implementacije bolonjske reforme. Narušena temporalnost primordijalnog identitetskog studentskog koda manifestira se inovativnom tržišnom tranzicijom studenta u aktivnog dionika. Nadalje, iz socioekonomskog rakursa analizirat ću perpetuiranje dislociranog imaginarija humboldtovskog sveučilišta kao alokatora prosvjetiteljsko-humanističkog narativa u kontekstu suvremenih obrazovnih tendencija podvrgnutih arbitrarnim tržišnim mehanizmima opstruiranja moći kroz generiranje ekonomije znanja. Reinvenција sveučilišne transparentnosti kroz standardiziranu merkantilizaciju visokog obrazovanja valorizacijom kreditnih/ECTS bodova proizvodi reinterpretaciju organizacijske hijerarhije sveučilišta. Brisanjem granica između djelatnosti sveučilišta/korporacija analogno se istražuju relacije organizacijskog ustroja korporativnog menadžmenta i menadžmenta sveučilišnog subjekta. Tako preddiplomski studij konvergira u operativnu funkciju menadžmenta, diplomski studij pak kodira organizacijsku strukutru taktičke razine dok poslijediplomsko obrazovanje nivelira k najvišoj menadžerskoj poziciji u gospodarskoj logici produktivnosti. Ukratko, diverzifikacijom sociokulturnog kapitala u intelektualni normativ partikularni klasteri tradicionalne sveučilišne anatomije retransformiraju se afirmacijom akademskog kapitala, pritom apsorbirajući suvremene globalizacijske obrazovne politike reprezentirane hibrdnom tvorbom korporativnog sveučilišta. Dakle, u ovom izlaganju ću kao temeljni predmet istraživanja objasniti komodifikaciju sveučilišta kao prostornog nekusa akumulacije akademskog kapitala u kontekstu obrazovnih reformnih politika.

LUKA ZUCIĆ

student 2. godine preddiplomskog studija filozofije te engleskog jezika i književnosti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Intelektualac i univerzitet

Djelo objavljeno 1981. godine u Zagrebu, pod naslovom *Filozofske i političke rasprave*, skup je filozofsko-političkih tekstova francuskog književnika i filozofa Jean-Paula Sartrea (1905-1980) koje je odabrao Vjekoslav Mikecin. U desetoj raspravi, »Pledoaje za intelektualce«, Sartre razmatra *intelektualca* kao pojedinca od kojeg društvo nema nikakvu materijalnu te tržišnu korist. Takav pojedinac proizlazi iz univerziteta, ustanove koja je pod pritiskom industrije jer, prema Sartreu, »industrija želi dobiti u ruke sveučilište kako bi ga prisilila da napusti zastarjeli humanizam«. Industrija zahtijeva da univerzitet prilagodi svoje programe tržištu rada. U skladu s tim, univerzitet bi trebao početi proizvoditi specijalizirane radnike, čime bi se raznim poduzećima omogućila potpunija kontrola nad ljudskim resursima, takozvani *human-engineering*. Pri definiranju pojma *univerzitet* koristit će se predavanjima njemačkih filozofa Friedricha Schellinga (1775-1854), koji je smatrao točnom tvrdnju da su akademije »instrumenti države, koji moraju biti ono, za što ih ova određuje.«, i Friedricha Nietzschea (1844-1900) koji je mogućnost da se sveučilište »službenički podredi drugoj životnoj formi, naime formi države« smatrao štetnom.

Neisplativost humanističkih znanosti oduvijek je služila kao izgovor za napade na *univerzitet*. Iza svih tih napada zapravo stoji strah od humanističkih znanosti. Te znanosti nisu u skladu sa sustavom vrijednosti današnje tehnokracije, koji ih sustavno zanemaruje. Iako humanističke znanosti prije svega promatraju čovjeka i produkte njegova rada, one zasigurno ne zaslužuju nižu društvenu poziciju tek zbog toga što su neisplative.

U svojem izlaganju prikazat će *intelektualca* i *univerzitet* kao korisne entitete koji, ni u kojem slučaju, nisu zastarjeli te imaju vlastitu svrhu u društvu. Također će objasniti način na koji su ova dva pojma povezana. Kod definiranja termina *intelektualac* posebno će istaknuti Sartreovu egzistencijalističko-marksističku perspektivu koju smatram iznimno aktualnom, dok će se kod definiranja termina *univerzitet* uglavnom oslanjati na predavanja Schellinga i Nietzschea.

**SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE
POLITIKE**

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

*Prikaz dosadašnjih triju
studentskih filozofskih simpozija*

Studentski filozofski simpozij »Etičke teme«*

Studentski filozofski simpozij pod nazivom »Etičke teme« održan je 5. svibnja 2011. godine. Raspon izlaganja obuhvatio je velike etičke mislitelje poput Aristotela i Kanta, no također nisu izostala niti izlaganja o suvremenim primjenama etike na najrazličitija pitanja ljudskog djelovanja. Simpozij je bio razdijeljen na pet sesija, a nakon svake sesije je pod vodstvom moderatora uslijedila i rasprava. Izlagači su najvećim brojem bili studenti, i to sa osječkog, zagrebačkog, đakovačkog i splitskog sveučilišta. Treba napomenuti kako je simpozij bio otvoren i za studente koji nisu samo studenti filozofije, s tim da je tema izlaganja uvijek bila u domeni etike. Uspjeh po svim područjima nije izostao.

Simpozij je započeo predavanjem Bruna Ćurka. On je nastupio s temom »Etika kao nastavni predmet«. Izlaganje je bilo usmjereno na izvođenje nastave etike u hrvatskim školama, ali i drugim zemljama Europe. Pozitivne i najuspjelije primjere raznovrsne nastave etike pronalazimo u skandinavskim zemljama i sjeveru Europe – Finska, Švedska, Latvija, Estonija, itd. Emanuela Kuliš (studentica filozofije, Osijek) se nadovezala na započetu tematiku izlaganjem »Etika i(li) vjeronauk u školi?«. Najviše pažnje bilo je posvećeno kvantitativnom stanju i usporedbi etika vs. vjeronauk u Hrvatskoj, unazad 10 godina. Posljednji izlagač u sesiji bio je Marijan Krivak, koji je nastupio s temom »Kritika moralne svijesti«. Glavni dio izlaganja bio je posvećen poimanju etičkog i moralnog u klasičnom njemačkom idealizmu (ponajviše u sustavima Kanta i Hegela), ali također i još uvijek prisutnom *praxis* poimanju etike danas. Izlaganje se dotaklo i opće kritike popularnog 'moralizma' koji nam se svakodnevno nudi u medijima. Uslijedila je rasprava u kojoj je najviše pitanja bilo vezano uz prosječno razumijevanje etike i vjeronauka iz svakodnevne perspektive, te kako takva opredjeljenja utječu na mlade. Također je bilo rasprave o problemu izvođenja etike kao nastavnog predmeta u školama, te činjenici kako etiku često predaju neadekvatno osposobljeni nastavnici.

* Ovaj prikaz preuzet je iz časopisa *Filozofska istraživanja*, u kojem je otisnut 2011. godine: Slaven Lendić, »Studentski filozofski simpozij 'Etičke teme'«, *Filozofska istraživanja* 31/2 (2011), str. 475-477. Isto vidi i u: Davor Balić (ur.), *Hrvatska filozofska baština: 3. studentski filozofski simpozij Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*. Knjižica sažetaka simpozija, Osijek, 17. svibnja 2013. (Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2013), str. 47-50.

Potom je uslijedila druga sesija, gdje su kao prvi izlagači nastupili Igor Loinjak i Ines Skelac (studenti filozofije, Zagreb) s temom »Moralnost u okvirima liberalizma«. Veći dio izlaganja bio je usmjeren na etičke koncepcije idejnih stvoritelja liberalizma, poput Johna Lockeja, Jeremyja Benthama i Johna Stuarta Milla, te na načine očitovanja razvojnog puta liberalizma i moralnosti unutar njega (u koju spadaju čimbenici *općeg dobra* i *pursuit of happiness*) do današnjeg poimanja demokracije. Potom je izlagao Luka Matić (student filozofije, Osijek) s temom »Univerzitet – Revolucija?« u kojoj je obuhvatio etičku problematiku revolucije te njezin nužan odnos s prosvjetnom institucijom univerziteta, popraćeno terminologijom i idejnim konceptima klasičnog njemačkog idealizma i F. W. J. Schellinga. Govorničko mjesto je potom preuzeo Hrvoje Potlimbrzović (student filozofije, Osijek) s temom »Utjecaj društvenih mreža na društvo i pojedinca«, koji se uz aktualnu problematiku društvenih mreža poput Facebooka pozabavio pitanjem čine li nas društvene mreže »boljima« ili ne, te kako utječu na etičku svijest i perspektivu u prosječnog građanina. Zaključak se vrtio oko teze kako društvene mreže ipak više pridonose stvaranju »lažne stvarnosti«, te ih prosječni građanin (uglavnom!) prihvaća nekritički i apriori kao dio svakodnevnice egzistencije. Drugu sesiju zaključila je Anita Lunić (studentica filozofije, Split) s temom »Dobar čovjek i dobar građanin – može li tko nadići Antigoninu rassetost?«. Unutar izlaganja je, koristeći etički, književni i povijesni motiv lika Antigone, iznijela usporedbu dužnosti i moralnosti (uslijed kojih ponekad nastaje razapetost pojedinca) u antičkom poimanju i danas. U raspravi se najviše tematizirala suvremena moralnost u okvirima liberalizma i neo-liberalizma te komentiralo filozofsko i etičko poimanje društvenih mreža.

Treću sesiju otvorilo je izlaganje Lidije Toth (studentica filozofije, Osijek) na temu »Samoubojstvo kao filozofski problem«. Težište izlaganja stavljeno je na etička gledišta Davida Humea i Immanuela Kanta, te njihova dijametralno suprotna stajališta o čovjekovu samoubojstvu i kako ono korespondira s pojmom slobode. Naglasak je stavljen na oštru suprotnost opravdanja i poimanja samoubojstva kao »minimalnog zla«, te Kantovo poimanje samoubojstva percipiranog kao kršenje kategoričkog imperativa i povreda pojma dužnosti prema vlastitoj čovječnosti. Potom je nastupila Dajana Paprić (studentica filozofije, Osijek) s temom »Pojam laži kod Kanta«. Izlaganje je rezimiralo i dalo pregled generalnih reakcija u filozofskim krugovima po pitanju Kantova popularnog spisa »O tobožnjem pravu da se laže iz ljubavi prema ljudima«. Istaknuto je da ni ovaj Kantov spis ne smijemo pro-

matrati izvan samog konteksta čitavog Kantova filozofskog opusa, te kako interpretator mora uzeti u obzir činjenicu kako je navedeni Kantov spis nastao prije kao replika u otvorenoj filozofskoj raspravi, nego kao konkretan postulat. Sesija se nastavila izlaganjem Mirte Gojević (studentica filozofije i kroatistike, Osijek) na temu »Rasprave o pobačaju«, koja je obuhvatila kako filozofsku tako i medicinsku terminologiju, navodeći najznačajnije argumente *pro-life* i *pro-choice* pozicije, kao i trenutne statistike pobačaja u RH. Treću sesiju zaključila je Barbara Kružić (studentica anglistike, Osijek) izlaganjem »Intelektualno vlasništvo i plagijat – koliko zapravo znamo?«. Svoje izlaganje bazirala je na činjenicama kako smo zapravo nesvjesni etičkih i pravnih implikacija, osobito u akademskom životu, te također upozorila na mogućnost nenamjernog kršenja autorskih prava, što je čest, ali akademskoj zajednici nedovoljno poznat slučaj. Također je objasnila kako etičke i pravne norme korespondiraju kod problema plagijata. Uslijedila je rasprava o izlaganjima, najviše usmjerena na Kantovo poimanje laži i samoubojstva.

Četvrtu sesiju započela je Suzana Maslač (studentica teologije, Đakovo) s referatom »Etika vrline kod MacIntyre«. U svom izlaganju prikazala je MacIntyreovu etiku vrline koju sam MacIntyre poima kao čvrsto ukorijenjenu u povijesno utemeljene društvene običaje (iz tog sadržaja društvenog običaja sam moralni sadržaj biva evaluiran), te blisku aristotelizmu i teleologiji. Također naglašava autorovo glavno djelo *After Virtue* kao sjajan i iscrpan pogled u etiku vrlina. Sesiju je nastavio Vedran Rutnik (student filozofije, Osijek) s temom »Aristotelov pojam prijateljstva«. Izlaganje je tematiziralo Aristotelov nauk o prijateljstvu sadržan poglavito u *Nikomahovoj etici*, te najbolji mogući razlog zbog kojeg dvoje ljudi stupa u prijateljstvo – krepost. Također, izlaganje je tematiziralo prijateljstvo kao sličnost i zajedničku težnju prema kreposti, jer tada prijateljstvo postaje dobro radi njega samoga. Ana Totić (studentica teologije, Đakovo) izlagala je na temu »Dva pristupa pojmu slobode u filozofskoj tradiciji«, pri čemu se najviše oslanjala na pristup problematici slobode kod Hanne Arendt. Izlaganje je bilo usmjereno na poimanje istinske slobode kao »sjedinenja misli, riječi i djelovanja« po principu slobode grčkog polisa. Sesiju je zaključilo izlaganje Ane Mihaljević (studentica filozofije, Osijek) »Nietzscheova kritika kršćanskog morala« koje je obuhvatilo Nietzscheovo kontroverzno poimanje kršćanskog morala kao »morala slabih«, tj. morala koji je izvana nametnut, s tradicijom koja dolazi još od grčke filozofije.

Prvo izlaganje u narednoj sesiji, pod naslovom »Sablast Marxa još uvijek kruži«, održala je Tamara Rakić (studentica filozofije, Osijek). Izlaga-

nje se referiralo na suvremeno poimanje marksizma te izraženu proturječnost neoliberalizma i »diktature kapitala« s osnovnim načelima socijalne demokracije. Izlagačica se osobito osvrnula na Slavoja Žižeka i njegovu kritiku neoliberalizma. Bilo je riječi i o protu-zavjeri nadahnutoj Marxom koju spominje Jacques Derrida. Potom je nastupio Slaven Lendić (student filozofije, Osijek) s temom »Etička problematika suđenja zločincu Eichmannu kod Hanne Arendt«, u kojoj je istaknuo filozofski i pravni fenomen suđenja nacističkom zločincu Adolfu Eichmannu. Osobito mnogo pažnje bilo je posvećeno izvještaju Hanne Arendt pod nazivom *Eichmann u Jeruzalemu*, te njezinom terminu 'banalnost zla', koji opisuje i pravnu problematiku suđenja totalitarnom režimu kao i samu Eichmannovu ličnost. Ovu, posljednju, sesiju zatvorila je Eleonora Kramarić (studentica filozofije, Osijek) s temom »Nekoliko teza o prostituciji«. Posebno je bila spomenuta pozicija s koje marksizam gleda na prostituciju kao na proizvod klasne borbe, a prostitutka (ona ili on) jest shvaćena kao najamni radnik koji svom poslodavcu čini uslugu rada, tj. seksualnog odnošaja. Također su bili izrečeni feministički i anti-feministički stavovi o samom fenomenu prostitucije. U raspravi su se sudionici koncentrirali na temu nametanja neo-liberalizma u Hrvatskoj, kao i problematiku osobne odgovornosti Adolfa Eichmanna, uz opservacije o prostituciji. Potom je dr. sc. Marko Tokić zaokružio simpozijsko druženje kratkim govorom o onome što ovaj simpozij kao takav predstavlja za akademsku zajednicu, ali i za čovjeka kao društveno, spoznajuće i povijesno biće.

Slaven Lendić

II. studentski filozofski simpozij »Filmozofija«*

Drugi studentski filozofski simpozij pod nazivom »Filmozofija« održan je 3. svibnja 2012. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Idejni inicijator simpozija je izv. prof. dr. sc. Marijan Krivak. Također, dan prije (2. svibnja) na Filozofskom fakultetu u Osijeku održala se i projekcija povijesno-filozofskog filma *Agora*, zamišljena kao svojevrsni uvod u simpozij. Simpozij je počeo u devet sati ujutro u svečanoj dvorani Filozofskog fakulteta, a uvodnu riječ imali su izv. prof. dr. sc. Marijan Krivak i izv. prof. dr. sc. Željko Senković, voditelj Odsjeka za filozofiju. Krivak je jezgrovitom krilaticom naznačio bit i smisao samog simpozija ove vrste – koji se može smatrati poprilično novim u hrvatskoj filozofskoj tradiciji – a ona glasi: »Misli što gledaš«. To je nagovijestilo i problematiziranje smisla nečeg što se zove *filmozofija*, te ima li smisla danas govoriti o nečemu takvom. Nadovezao se profesor Željko Senković, koji je istaknuo ulogu filma kao svojevrsne magije današnjice i bitnog elementa ponesenosti publike filmskim medijem, koji je otvoren za najrazličitija i najraznovrsnija tumačenja. Mnoga izlaganja na simpoziju bila su adekvatno popraćena i audio-vizualnim sadržajem, koji je prije svega uključivao najzanimljivije i misaono najprovokativnije isječke iz tematiziranih filmova.

Simpozij se odvijao u četiri sesije, a prvu sesiju otvorio je Marijan Krivak temom »Filmozofska *Agora*«. Izlagač je *Agoru* protumačio kao film koji ima povijesnu podlogu, ali i filozofski sadržaj. Krivak smatra kako treba naglasiti da ovaj film vrlo odvažno i neapologetski preispituje kršćanstvo, njegove frakcije i povijesne utjecaje – od kojih su neki u filmu prikazani u prilično mračnom i atipičnom tonu. Naglasak je također i na glavnoj protagonistkinji filma – filozofkinji i matematičarki Hipatiji, te na evoluciji same filozofije u povijesnom kontekstu. Nadovezao se Slaven Lendić (student filozofije, Osijek) s temom »*Akira*: o mogućnosti ozbiljnog (filozofskog?) animiranog filma«. Unutar izlaganja ukratko je tematizirana povijest japanskog animiranog filma, kao i ozbiljni društveni i misaoni sadržaji prisutni u navedenom kulturnom animiranom filmu – npr. militarizam, revolucija, onto-

* Ovaj prikaz preuzet je iz časopisa *Filozofska istraživanja*, u kojem je otisnut 2012. godine: Slaven Lendić, »II. studentski filozofski simpozij 'Filmozofija'«, *Filozofska istraživanja* 32/2 (2012), str. 384-386. Isto vidi i u: Davor Balić (ur.), *Hrvatska filozofska baština: 3. studentski filozofski simpozij Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*. Knjižica sažetaka simpozija, Osijek, 17. svibnja 2013. (Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2013), str. 51-54.

loška priroda moći, ali i prijateljstvo i osobna odgovornost. Nastavio je Mario Radovanović (student filozofije, Osijek) s temom »*Waking Life* Richarda Linklatera: forma i ključne ideje«. Izlagač je također tematizirao mogućnost ozbiljnog animiranog filma kojemu su primarna ciljna publika odrasli, njegove eksplicitne filozofske teme koji se preispituju i istražuju u filmu (npr. evolucija, svijest, determinizam, intersubjektivnost, itd.), a bilo je riječi i o revolucionarnoj tehnici *rotoskopije* kojom je film snimljen. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Željka Senkovića. Potom je započela druga sesija, pod vodstvom moderatorice dr. sc. Martine Žeželj. Sesiju je započeo Juraj Jarmek (student filozofije, Osijek) s temom »*Bela Tarr i Torinski konj*: istinska umjetnost«. Najveći dio izlaganja bio je posvećen samoj elementalnoj i filozofskoj strukturi filma – kako kroz film postupno nestaju elementi vatre, vode, zemlje i zraka, te kako je percipirana ljudska krivnja zbog »bogoubojstva«. Izlaganje je sumirano u jezgrovitoj izjavi – »U ovom filmu boga *nema*.« Treba spomenuti da film svoj naziv duguje konju kojega je filozof Friedrich Nietzsche zagrlio u gradu Torinu, netom prije nego što je poludio. Nadovezao se Hrvoje Potlimbrzović (student filozofije, Osijek) s temom »*Društvo mrtvih pjesnika*: čin pobune i čin apsolutne slobode«. Kao filozofski i moralni problem tematizirano je samoubojstvo koje je prijelomna točka filma – kao čin pobune ali i čin slobode. Tematizirana je i pedagoška tematika samog filma. Sesiju je nastavila Suzana Maslač (studentica teologije, Đakovo) s temom »Filozofijska analiza filma *The Truman Show*« – tematizirana je »determinirana« sloboda i svojevrsna simulacija života koje su prikazane u filmu, kao i religijski kontekst samog filma. Izlagačica se fokusirala na to da su manipulacija i svojevrsno »izigravanje boga«, prikazani u filmu, protivni kategoričkom imperativu. Posljednje izlaganje u sesiji imao je Marko Došen (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Heideggerovo mišljenje tehnike«. Fokus izlaganja bio je na razlikovanju biti tehnike i same tehnike, tehnika u svojem ljudskom i antropološkom kontekstu u Heideggerovoj filozofiji, te mogućnosti *tehne* kao stvaralaštva i kao *poiesisa*. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatorice Martine Žeželj.

Potom je napravljena pauza u trajanju od dva sata, a u međuvremenu je na red došlo predstavljanje filozofskog bloka objavljenog u časopisu *Cris*, Povijesnog društva Križevci. U izlaganju su sudjelovali Ivan Peklić, prof., glavni urednik *Crisa*, zatim doc. dr. sc. Davor Balić, urednik filozofskog bloka, te izv. prof. dr. sc. Željko Senković, voditelj osječkog Odsjeka za filozofiju. Tematizirana je povijest časopisa, od početka izdavanja 1999. godine,

te veliki napredak od skromnih 90 stranica prema današnjih 500 stranica. Treba istaknuti i otvorenost časopisa i uredništva za sve društveno-humanističke znanosti. Također, u ovom broju pojedine su tekstove u koautorstvu objavljivali profesori zajedno sa zainteresiranim i motiviranim studentima.

Nakon predstavljanja časopisa, nastupila je treća sesija pod vodstvom moderatora Marijana Krivaka. Prvo izlaganje imao je Davorin Čuti (magistar filozofije, Osijek/Zagreb) s temom »*District 9*, ili kako nam Apartheid još uvijek visi nad glavama«. Unutar izlaganja tematizirana je socijalna i politička tematika SF filma, kao i aluzije na Apartheid i rasizam, te kako su izvanzemaljci u ovome filmu zapravo nešto vrlo blisko filozofskom pojmu *homo sacera* – čovjeka koji je u suvremenom svijetu gotovo potpuno obezpravljen. U sesiji je s izlaganjem nastavio Vilim Plužarić (magistar dizajna, Osijek/Zagreb) s temom »*Avatar* Jamesa Camerona: povratak filma u Hollywoodsku blockbuster produkciju«, naglašavajući važnost Camerona i njegovih epskih projekata. Unutar izlaganja Cameron je tematiziran kao vrlo zanimljiv aspekt u vizualnoj kulturi filma (zbog svojevrsne namjerne vizualne reciklaže starijih filmskih projekata, kao i transparentnosti i tehničke ispoliranosti svojih filmskih uradaka), ali i percepcije tehnologije uopće – Cameron prikazuje tehnologiju kako isprva napada čovjeka, a potom se iskupljuje i spašava ga. U sličnom tonu nadovezao se Zoran Kojčić (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Mogućnost filozofiranja s drevnim izvanzemalcima«. U izlaganju je tematizirao znanstvene mogućnosti (neke sadašnje, neke futurističke) u vidu računalne i interplanetarne komunikacije, te kako bi se navedene mogućnosti utjecale na etiku, teologiju i antropologiju. Posljednje izlaganje u sesiji imao je Davor Balić s temom »*Vlak u snijegu*: film koji potvrđuje Aristotelovo stajalište da je čovjek društveno biće«. Izlaganje je bilo popraćeno audiovizualnim sadržajem, te je tematiziralo srodnost s Aristotelovom političkom i socijalnom filozofijom – npr. činjenica da ljudi (pa ni djeca prikazana u spomenutom filmu) ne mogu izbjeći život u zajednici, čak i ako ne žele biti unutar zajednice. Tematizirana je i scenografija, te glazbena sredstva u filmu – razlikovanje glazbe u zajednici i autoritarnog modela antagonističke manjine djece iz filma. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Marijana Krivaka.

Potom je uslijedila završna, četvrta sesija, koju je moderirao Davor Balić. Sesiju je otvorio Luka Matić (student filozofije, Osijek) s temom »*Hackers*: od trash filma prema ontologiji interneta u svijetu filma«. Uz sam film, izlaganje je bitno tematiziralo internet kao novo područje čovjekove autonomije i slobode, a razmatrano je i poimanje samog hakera u suvreme-

nom svijetu – prije svega kao rezultata nedovoljno usmjerenog školskog sustava prema pojedincu u suvremenom informacijskom dobu. Unutar izlaganja tematiziran je i *Hackerski manifest*, te je naglašavana važnost interneta kao prostora slobode. Izlaganje je nastavio Vedran Rutnik (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Pretpostavke vanfilozofijskog skoka u filozofiju«. Izlaganje je tematiziralo film kao (ne)autentično sredstvo umjetnosti te u kojem odnosu film stoji s tehnikom. Glavna teza izlaganja bila je da film posuđuje svoj sadržaj, te je uvjetovan tehnikom, a izlaganje je problematiziralo i pitanje stvara li film nešto autentično svoje, te na koje načine doprinosi razumijevanju i tumačenju. Nadovezala se Anita Lunić (studentica filozofije, Split) s temom »Film kao mogućnost filozofije ili znak njenog stanja u vremenu«. Tematizirana je didaktička priroda filma, te ponekad neizbježna popularizacija sadržaja kroz film, osobito u *mainstream* percepciji. Posljednji izlagač bio je Josip Mudri (student teologije, Đakovo) s temom »Biblijski motivi u filmu«, koje je tematiziralo povijest odnosa filma i crkve (u suradničkim i antagonističkim aspektima), te mnoge pojave koje su proizašle iz tog dugog odnosa. Izlaganje je tematiziralo i redatelje čije ideje doista imaju bitne teološke koncepte, kao i opsesiju prepoznavanja »figura nalik Kristu« u brojnim filmovima – koja sa sobom ponekad nosi više štete nego koristi. Spomenuti su i temeljni filmski kršćanske kinematografije kao npr. »Evangelje svetog Marka«, a izlaganje je zaključeno opservacijom kako je film ipak mjesto na kojem ponekad možemo »susresti« boga. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Davora Balića, a potom je simpozijско društvenje zaokruženo i zaključeno zahvalom organizatora, sa zajedničkom nadom kako film ima svoju legitimnu budućnost u svijetu kritičke misli i filozofije.

Slaven Lendić

3. studentski filozofski simpozij »Hrvatska filozofska baština«^{*}

Nakon simpozija posvećenih etičkim temama (2011) i filozofskim aspektima filmske umjetnosti (2012), na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku je 17. svibnja 2013. godine održan i treći studentski filozofski simpozij. Budući da je bio posvećen hrvatskim filozofima, ovogodišnji studentski filozofski simpozij naslovljen je »Hrvatska filozofska baština«. Organizator simpozija ponovno je bio osječki Odsjek za filozofiju. Povodom održavanja simpozija osječki Filozofski fakultet objavio je i knjižicu sažetaka, koju je uredio Davor Balić, docent na osječkom Odsjeku za filozofiju. Osim programa (str. 17–19) i dvadeset sažetaka (str. 23–44), ta knjižica sadrži i Balićev uvod pod naslovom »Zašto ‘Hrvatska filozofska baština’?« (str. 7–13), zatim pretiske prikaza o prethodnim dvama studentskim simpozijima, koje je, objavivši ih u *Filozofskim istraživanjima*, napisao student Slaven Lendić (str. 47–54), kao i prikaz povijesti osječkog studija filozofije te Odsjeka za filozofiju, koji je napisao student Luka Matić, naslovivši ga »Ususret desetoj generaciji studenata filozofije u Osijeku: prilog povijesti osječkog Odsjeka za filozofiju« (str. 57–67).

Kao što doznajemo iz Balićeva uvoda, doprinos studentskog simpozija posvećenog istraživanju hrvatske filozofske baštine bit će »ostvaren time što će današnja generacija osječkih studenata filozofije doznati, a onda u dijalogu sa svojim splitskim, riječkim i đakovačkim kolegicama i kolegama, rasvijetliti podatke o petnaestak hrvatskih filozofa« (str. 12). Tome dodajemo da se vrijednost simpozija sastoji i od toga što su na njemu studenti svojim izlaganjima obuhvatili filozofe svih razdoblja povijesti hrvatske filozofije. Naime, svoju pozornost usmjerili su na Hermana Dalmatina, dakle na filozofa koji je djelovao u 12. stoljeću, zatim na filozofe koji su djelovali u razdoblju renesanse (15. i 16. stoljeće), kao što su, primjerice, Ivan Stojković, Nikola Modruški i Frane Petrić, ali i na suvremene hrvatske filozofe (20. i 21. stoljeće), kao što su, primjerice, Vanja Sutlić, Milan Kangrga i Nikola Skledar. U ovom prikazu usmjerit ćemo se na sadržaj održanih izlaganja i popratnih događanja na simpoziju.

Simpozij je započeo govorom Željka Senkovića, voditelja osječkog

^{*} Ovaj prikaz preuzet je iz časopisa *Filozofska istraživanja*, u kojem je otisnut 2013. godine: Demian Papo, Hrvoje Potlimbrzović, »3. studentski filozofski simpozij ‘Hrvatska filozofska baština’«, *Filozofska istraživanja* 33/2 (2013), str. 380a–382a.

Odsjeka za filozofiju, koji je pozdravio organizatore i izlagače na simpoziju. Odmah potom prisutne je pozdravila i Ana Pintarić, dekanica osječkog Filozofskog fakulteta, koja je ukazala na važnost održavanja studentskih simpozija, a zatim otvorila treći osječki studentski filozofski simpozij.

Uvodna izlaganja na simpoziju održali su Davor Balić i Vladimir Jelkić, profesori na osječkom Odsjeku za filozofiju. Naslov Balićeva izlaganja glasio je »Kratak prikaz stanja istraženosti hrvatske filozofske baštine«. U svojem izlaganju Balić je istaknuo da su brojna djela hrvatskih filozofa još uvijek neistražena, nakon čega je zaključio da je »nužno poduhvatiti se sustavnog istraživanja hrvatske filozofske baštine«, jer ćemo samo tako moći doznati »o doprinosu hrvatskih filozofa razvoju europske filozofske misli«. Vladimir Jelkić je, pak, održao izlaganje pod naslovom »Matoševa recepcija Nietzschea«. U njemu se usmjerio na Matoševe feljtone, polemike, pamflete i korespondenciju, pri čemu je zaključio da su na Matoševu misao uvelike utjecali Nietzscheovi stavovi o moralu, kulturi, kršćanstvu, ali i nauk o natčovjeku, što je, tvrdi Jelkić, bilo u skladu s ondanjom europskom recepcijom Nietzschea.

Prvu sekciju studentskog filozofskog simpozija o hrvatskoj filozofskoj baštini otvorio je Demian Papo (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Filozofski oslonac pri pokušaju osnivanja dubrovačkog učilišta u Stojkovićevu govoru *Erit tibi gloria* (1424)«. U izlaganju je izvijestio da je Stojković predložio osnivanje visokog učilišta u Dubrovniku, zatim je izdvojio filozofe koje je Stojković imenovao u govoru, a izložio je i nastavne metode koje je Stojković smatrao ključnima za poučavanje na visokom učilištu. Sljedeće izlaganje održao je Damir Sekulić (Osijek) pod naslovom »*Dijalog o sreći smrtnika* Nikole Modruškog«. Prema Sekulićevim spoznajama, Modruški se u tom dijalogu usmjerio na pitanje može li čovjek bez Objave spoznati svoju vrhunaravnu svrhu ili sreću te zaključio da dijalog sadrži gnoseološku i etičku sastavnicu, kao i to da je zastupao stajalište da čovjek vlastitim snagama može spoznati svoj cilj. Sekciju je zaključila Dajana Paprić (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Gučetićeva filozofija odgoja i obrazovanja iz perspektive kritičke pedagogije«, u kojem je Gučetićeva stajališta o odgoju i obrazovanju usporedila sa stajalištima Rachel Dowty, američke sociologinje i istraživačice kritičke pedagogije.

Druga sekcija bila je posvećena izlaganjima koja su se odnosila na filozofsku teologiju. Prvo od njih održala je Emanuela Kuliš (Osijek) pod naslovom »Stjepan Zimmermann: 'Filozofijska ideologija Tome Akvinskog'«. Iz tog izlaganja doznali smo da je Zimmermann zastupao sljedeće stajalište:

Toma Akvinski nastojao je ujediniti um i vjeru, znanje i Objavu, filozofiju i teologiju. Sljedeće izlaganje održao je Željko Filajdić (Đakovo) pod naslovom »Josip Stadler: novoskolastički filozof s margine udžbenika«. Osim što je ukazao na nedovoljnu istraženost Stadlerova opusa, Filajdić je obradio i Stadlerovu etiku, kozmologiju te logiku. Sekciju je zaključila Suzana Maslač (Bizovac/Wien) izlaganjem čiji je naslov glasio »Odnos filozofije prema religiji i znanosti u mišljenju Nikole Skledara«. U izlaganju se usredotočila na Skledarovo smještanje filozofije između religije i znanosti, pri čemu je izdvojila metode kojima sociologija, filozofija i teologija nastoje objasniti religiju, a koje, prema njezinu mišljenju, ne mogu »dati konkretne, pa ni pouzdane odgovore na pitanja transcendentnoga objekta i na pitanja o mističnom sadržaju religije«.

Nakon završetka druge sekcije, na simpoziju je uslijedilo predstavljanje članaka o hrvatskoj filozofskoj baštini, koji su 2012. godine objavljeni u *Crisu*, časopisu Povijesnog društva Križevci. Predstavljena su četiri članka: Dajana Papić prikazala je članak koji je, naslovivši ga »Filozofi i filozofski izvori u Kotruljevićevu spisu o umijeću trgovanja«, napisao Davor Balić i članak koji je, naslovivši ga »Izvori devete knjige Dragišićeva djela *De natura angelica*«, napisao Bruno Ćurko, dok je Slaven Lendić prikazao članak »Renesansne protuaristotelovske diskusije i nastanak moderne znanosti« Luke Boršića i članak koji je, pod naslovom »Vrednote i stvaralaštvo u filozofiji Pavla Vuk-Pavlovića«, napisala Ivana Zagorac. Odmah potom, studenti filozofije održali su osnivačku skupštinu Udruge studenata filozofije u Osijeku, koju su nazvali »logOS«.

U trećoj sekciji osječkog studentskog filozofskog simpozija tematizirana je politička filozofija. Tu sekciju otvorio je Antonio Shala (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Uloga zakonodavca u Petrićevu spisu *Sretan grad (La citta felice)*«. Shala je izvijestio da je Petrić u spisu naveo uvjete koji omogućavaju savršeno funkcioniranje grada i ukazao na ključnu ulogu zakonodavca (upućuje građane na vrlinu), što su preduvjeti za ostvarenje blaženstva građana. Sljedeće izlaganje održao je Marin Stolica (Split) pod naslovom »Politička filozofija Jurja Križanića u djelu *Politika ili Razgovori o vladalaštvu*«. Osim što je istaknuo da je Križanić »jedan od najsvestranijih hrvatskih mislioca 17. stoljeća«, Stolica je naglasio da su Križanićevi *Razgovori o vladalaštvu* prožeti političko-filozofskim promišljanjima, pri čemu je izdvojio ideje sveslavenstva i ekumenizma. Treću sekciju zaključio je Slaven Lendić (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Pojam političkog u pravnoj filozofiji Ante Starčevića«, u kojem se usredotočio na Starče-

više stajališta o svrsi političkog djelovanja, kao i na Starčevićev filozofski i politički nazor, koji je počivao na legitimnosti, legalnosti i političkom realizmu, a ne, kako ih je Lendić nazvao, »ratohuškačkim namjerama«.

Četvrtu sekciju, koja je bila posvećena temama iz filozofije prirode, započela je Ana Grgić (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Prisutnost astronomije u djelu *De essentiis* Hermana Dalmatina«. Nakon što je istaknula da je Herman u svojem djelu nastojao sintetizirati zapadnu i istočnu filozofiju, Grgić je izvijestila da je Hermanova slika svemira uvelike bila nadahnuta naukom arapskog filozofa Abu Ma'shara te naucima koje su zastupali Aristotel i Platon. Drugo izlaganje u sekciji posvećenoj filozofiji prirode imao je Branimir Kurmaić (Osijek). Naslov njegova izlaganja glasio je »Boškovićeve stajališta o prostoru i vremenu u epu Benedikta Staya«. Naime, Stay je opjevao Newtonovu i Boškovićevu filozofiju prirode, a Bošković je uz njegov ep priložio dopune o prostoru i vremenu. Boškovićev nauk o prostoru i vremenu Kurmaić je zaključio tvrdnjom da je dubrovački mislilac razumijevanje prostora i vremena utkao u svoju teoriju sila i time oblikovao vlastiti prirodnofilozofski sistem.

U petoj i šestoj sekciji studenti su se bavili temama iz suvremene hrvatske filozofije. Prvo izlaganje u petoj sekciji imao je Luka Matić (Osijek) pod naslovom »O dvije recepcije Heideggerova rektorskog govora u Hrvatskoj«. Matić je recepciju Heideggerova rektorskog govora sagledao iz perspektive Dunje Melčić i Vanje Sutlića, nakon čega je njihova stajališta usporedio s onima Karla Löwitha i Otta Pöggelera i, naposljetku, naveo da je svakoj od tih četiriju recepcija zajedničko to što su Heideggerov rektorski govor smatrali podudarnim s ondašnjim političkim prilikama u Njemačkoj. Uslijedilo je izlaganje Marine Šokić (Osijek) pod naslovom »Sutlićev dijalog s Heideggerom u djelu *Bit i suvremenost*«. Studentica je u izlaganju ukazala na razloge zbog kojih je smatrala da se Sutlić upustio u dijalog s Heideggerom, od kojih izdvajamo da je Sutlić Heideggerova stajališta poimao mogućima za sagledavanje iz suvremene perspektive. Petu sekciju zaključio je Hrvoje Potlimbrzović (Osijek), koji je održao izlaganje pod naslovom »Sutlićevo razumijevanje pjesništva u djelu *Bit i suvremenost*«. U njemu je ukazao na osebujnost Sutlićeva shvaćanja pjesništva kao biti umjetnosti, a onda i na, također osebujan, odnos pjesništva i filozofije, koji je Sutlić smatrao presudnim za život čovjeka.

Posljednju, šestu sekciju simpozija, otvorila je Nikolina Mijatović (Osijek) izlaganjem pod naslovom »Odnos čovjeka i tehnike u djelu *Humanitet tehničkog društva* Blaženke Despot«. Nakon što je istaknula da je

Despot razlikovala praksu od rada, Mijatović se usredotočila i na stajališta koja je Despot u svojem djelu zabilježila o kapitalizmu i komunizmu, posebice o tome da kapitalizam reducira tehniku i čovjekove djelatne mogućnosti na instrument tuđe svrhe, dok komunizam omogućava ostvarenje samosvršne djelatnosti (prakse). Uslijedio je Dražen Rastovac (Rijeka), koji je održao izlaganje pod naslovom »Kangrgina stajališta o radu«. Rastovac je najprije podsjetio na Kangrgin stav da »samo radom i borbom čovjek izlazi iz životinjskog carstva«, a zatim obrazložio Kangrginu odredbu rada: djelatnost »u kojoj se zbiva prisvajanje prirode po čovjeku i za čovjeka«. Posljednje izlaganje u šestoj sekciji i na simpoziju uopće, održao je Mario Radovanović (Osijek). U izlaganju pod naslovom »Srećko Horvat: politička korektnost i terorizam«, Radovanović je ponudio tumačenje dvaju Horvatovih djela: *Protiv političke korektnosti* (2007) i *Diskurs terorizma* (2008). Prema Radovanovićevim spoznajama, Horvat je u tim djelima poručio da se tragični povijesni događaji mogu upotrijebiti kao oruđe vladajućeg sistema u svrhu vlastita održanja.

Treći osječki studentski filozofski simpozij »Hrvatska filozofska baština« završen je raspravom u kojoj je zaključeno da su studenti svojim izlaganjima nedvojbeno pridonijeli popularizaciji istraživanja hrvatske filozofske baštine. Za nadati se da će i četvrti osječki studentski filozofski simpozij također obilježiti brojna izlaganja te da će na njemu sudjelovati studenti iz što većeg broja hrvatskih sveučilišnih gradova.

Demian Papo i Hrvoje Potlimbrzović

**SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE
POLITIKE**

4. studentski filozofski simpozij

**Udruge studenata filozofije »logOS«,
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i
Hrvatskog filozofskog društva**

Adresar izlagača

SVEUČILIŠTE, FILOZOFIJA, OBRAZOVNE POLITIKE

4. studentski filozofski simpozij

Udruga studenata filozofije »logOS«, Odsjeka za filozofiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku i Hrvatskog filozofskog društva

Moira P. Baker

Radford University
801 E Main St
Radford, VA 24141
Sveučilište u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
e-mail: mpbaker@radford.edu

Josip Guć

Gospe u siti 95
HR-21312 Podstrana
e-mail: jos.guc@gmail.com

Juraj Jarmek

Vijenac Petrove gore 5
HR-31000 Osijek
e-mail: badjjj@live.com

Dunja Bonačić

Ulica sv. Josipa Radnika 14
HR-31000 Osijek
e-mail: omg.dunja@gmail.com

Marija Jakovljević

Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20
RS-11000 Beograd
e-mail: marija.jakovljevic.ks@gmail.com

Marijana Josipović

Vučjak 45
HR-34000 Požega
e-mail: marijana.josp@gmail.com

Antonio Juračić
V. Nazora 29
HR-20340 Ploče
e-mail: ajuracic@hotmail.com

Emanuela Kuliš
Put Majdana 14
HR-21210 Solin
e-mail: emanuela.kulis@gmail.com

Slaven Lendić
Filozofski fakultet
Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku,
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
e-mail: slendic@gmail.com

Andelko Mihanović
Hrvatskih velikana 10
HR-21251 Žrnovica
e-mail: andelkomihanovic@gmail.com

Dušan Milenković
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
RS- 18000 Niš
e-mail: milenkovicdusan91@gmail.com

Demian Papo
Ledine 2c
HR-31000 Osijek
e-mail: demian.papo21@gmail.com

Hrvoje Potlimbrzović
F. Kuhača 25
HR-31000 Osijek
e-mail: hrvoje.p.os@gmail.com

Mislav Kukoč
Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Ivana pl. Zajca bb
HR-21000 Split
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Emil Kušan
Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Ivana pl. Zajca bb
HR-21000 Split
e-mail: emikus@ffst.hr

Luka Matić
Gornjodravaska obala 93
HR-31000 Osijek
e-mail: matic.luka.os@gmail.com

Nikolina Mijatović
Anđela Rafaela 14
HR-32100 Vinkovci
e-mail: mijat48@gmail.com

Ivona Novak
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR- 51000 Rijeka
e-mail: ivona.novak88@gmail.com

Valentina Perišić
Domovinskog rata 189
HR-21204 Dugopolje
e-mail: valentina.perisic@hotmail.com

Milica Rašić
Vojvode Mišića 58/30
RS-18000 Niš
e-mail: milicarasic89@gmail.com

Dražen Rastovac

Oravac 1/a
HR-53230 Korenica
e-mail: drazenrastovac@gmail.com

Antonio Shala

Naselje Tržnica 6
HR-31540 Donji Miholjac
e-mail: antonio.shala91@gmail.com

Goran Stanić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet Družbe Isusove
Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
e-mail: goran_stanic@ffdi.hr

Marina Šokić

Luke Botića 38
HR- 35000 Slavonski Brod
e-mail: sokicmarina@gmail.com

Marija Završki

A. Waldingera 4
HR-31000 Osijek
e-mail: zavrskim@gmail.com

Damir Sekulić

Ksavera Šandora Gjalaskog 34
HR- 35000 Slavonski Brod
e-mail: damir.piko@yahoo.com

Vladimir Simović

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20
RS- 11000 Beograd
e-mail: vladimir@pe.org.rs

Jelena Stanković

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
RS-21000 Novi Sad
e-mail: filosofesa@gmail.com

Jelena Veljić

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20
RS- 11000 Beograd
e-mail: jelena.veljic@gmail.com

Luka Zucić

Eugena Kumičića 2
HR- 31221 Josipovac
e-mail: lzzucic@gmail.com

